

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT
ÄRIÕIGUSE JA INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕPPETOOL

Triin Harak

VÕLA SISSENÕUDMIST JA TÕENDAMIST LIHTSUSTAVAD INSTRUMENDID

Magistritöö

Juhendaja
prof. dr. iur. Irene Kull

Tartu
2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Võla tunnistamisega sissenõutavuse lihtsustamine ning tõendamiskoormuse ümberjagamine	8
1.1. Konstitutiivne ehk abstraktne võlatunnistus	8
1.1.1. Konstitutiivse võlatunnistuse regulatsioon	8
1.1.2. Konstitutiivne võlatunnistus ja garantii	13
1.1.3. Konstitutiivse võlatunnistuse ning selle aluseks oleva nõude aegumine	18
1.2. Laenuks vormistamine VÕS § 396 lg 2 mõttes	20
1.2.1. Laenuks vormistamise olemus ning mõju nõudele	20
1.2.2. Võlgniku võimalused pärast laenuks vormistatud nõude esitamist	22
1.2.3. Deklaratiivse võlatunnistuse mõju nõude aegumisele	23
1.3. Maksegraafiku õiguslik tähendus	24
1.4. Võla tunnistamine kohustusega ühinemise läbi	26
1.5. Negatiivne võlatunnistus	30
1.6. Võlatunnistus kompromissilepingus	31
2. Saldoteatisega võla tunnistamine ning nõude tõendamine	35
2.1. Saldoteatiste liigid ja funktsioonid	35
2.2. Saldoteatis mittepüsivates ärisuhetes olevate poolte vahel	38
2.2.1. Saldoteatise siduvus	38
2.2.2. Mittepüsivates ärisuhetes edastatud saldoteatise õiguslik olemus	42
2.2.3. Saldoteatise tõendamiskõrvaldus	44
2.3. Saldoteatise väljastamine VÕS § 204 lg 2 alusel	45
2.3.1. Saldoteatise õiguslik olemus	45
2.3.2. Saldoteatise siduvuse eeldused VÕS § 204 lg 2 alusel	46
3. Tõendamine ning nõude tõendamist lihtsustavad instrumendid	47
3.1. Tõendamine	47
3.1.1. Tõendamisest üldiselt	47
3.1.2. Lepingu olemasolu tõendamiseks sõlmimise järgselt kasutatavad instrumendid	49
3.1.2.1. Käsiraha	49
3.1.2.2. Kinnituskiri	51
3.2. Tõendamiskoormus	55
3.2.1. Tõendamiskoormus ning selle jaotus poolte vahel	55
3.2.2. Tõendamiskoormuse jaotust mõjutavad tegurid	56

Kokkuvõte	59
Instruments for easing the recovery and proof of debt.....	63
Kasutatud materjalid	66
Kasutatud kirjandus.....	66
Kasutatud kohtupraktika	67
Kasutatud õigusaktid	69

Sissejuhatus

Kehtiva võlaõigusseadusega on loodud mitmeid erinevaid instrumente, mille eesmärgiks on kas üksi või kombineeritult tõendamise lihtsustamine, uue nõudealuse loomine, õigussuhte selgitamine, selle tugevdamine või tagamine. Need on instrumendid, mis järgnevad põhilepingule, st nende kõigi eelduseks vähemalt teatud ulatuses on esialgse põhilepingu olemasolu või mingi varasem õigussuhe. Samas võib põhileping eksisteerida ka iseseisvalt, olles siiski aluseks omandatud nõude tagasinõudmisel, kui võlasuhte pool on nõude kaudu rikastunud. Erinevad võlaõigusseadusest tulenevad või poolte vahel kokkulepitud võimalused pooletevahelise õigussuhte kindlustamiseks on olulised nii võlausaldajale kui ka võlgnikule ning nende valik sõltub poolte huvidest ja võimalustest ning pooletevaheliste õigussuhete olemusest. Seadusest tulenevate ja praktikas kasutatavate instrumentide toime ja tagajärjed võivad olla erinevad, kuid kõikide nende aluseks on teatud võlaõiguse instrumendid, mis omakorda lähtuvad Eesti õiguse varaliste suhete süsteemist. Ühine on nende instrumentide puhul asjaolu, et vaatamata erinevatele funktsioonidele hõlbustavad nad kõik, mõni vähemal, teine suuremal määral, kas kaudselt või otseselt nõude maksmapanemist võimalikus vaidlusolukorras.

Instrumenti kasutamise ja soovitud tagajärgede saabumiseks peab olema tuvastatud vastava kokkuleppe sõlmimine ning kehtivus. Näiteks võlatunnistuse andmise puhul peab olema tuvastatud, et võlatunnistus on kehtivalt antud, kompromissi sõlmimise puhul, et kompromissileping on kehtivalt sõlmitud, jne. Valitud instrumenti õiguslikust olemusest lätuvalt hinnatakse dokmendi mõju tõendamiskoormusele ning kohastele tõendamisreeglitele, mis instrumentid kasutamist võimaldavad. Praktikas tehaksegi sageli valik eri instrumentide vahel instrumenti tõendamiskoormuse alusel või vajadusest luua dokument, mis tõendaks kohustuse tekkimist.

Nii võlgnik kui võlausaldaja on huvitatud võlasuhte toimimisest. Vastavalt TsMS¹ § 232 lg-le 2 on kõik tõendid võrdsed, siiski on eelisolukorras pool, kes omab kirjalikku või kirjalikult taasesitavas vormis olevat kinnitust kohustuse olemasolu või kehtivuse kohta, mille täitmist nõutakse. Mida selgem on võlausaldaja positsioon, seda suurema tõenäosusega saab ta selle kohtus maksma panna. Õiguslikud vaidlused on praktikas tekkinud aga põhjusel, et vormistatud kirjalikust tõendist ei ole piisava selgusega võimalik välja selgitada, milliste funktsioonidega tõendit on pooled soovinud luua, millist tähendust see omab tõendamiskoormuse ümberjagamisel ning millises ulatuses on pooled soovinud välistada võimalikke vastuväiteid nõudele. Paraku ei ole ka Riigikohtu praktika olnud järjepidev ning ei anna alati kindlust, et ühepoolselt või kokkuleppeliselt vormistatud dokumendi eesmärgid on võimalik saavutada. Kindlad seisukohad puuduvad ka küsimuses, milliste tõenditega on võimalik eri instrumentide eesmärkide saavutamisele suunatud tahet tõendada.

Magistritöös analüüsitakse läbi kohtupraktika ning asjakohase erialakirjanduse kehtivas õiguskorras tuntud juba tekkinud või loodavat õigussuhet tunnustavaid, tagavaid ning kujundavaid instrumente, võttes aluseks nende õigusliku olemuse ja eesmärgid ning tuues välja nende erinevused ning sarnasused. Käesoleva magistritöö raames ei käsitleta sissenõudmist lihtsustavate instrumentidena asjaõiguslikke tagatisi, kuna töö fookuses on instrumendid, mille puhul võlgnik ise tunnistab võlga või jaotatakse ümber tõendamiskoormus. Täieliku pildi saamiseks tuleks uurida ka asjaiguslikke tagatisi.

Töö eesmärgiks on analüüsida olemasoleva kohtupraktika alusel erinevate instrumentidega kaasnevaid võimalusi ning piiranguid ning sõnastada võimalikud vastused tänaseks veel vastamata või ebaselgete vastustega õiguslikele küsimustele. Töös uuritakse, millised on võimalikud vastused praktikas probleeme tekitanud küsimustele nagu kuidas tagada võla tunnistamisel põhinevate lepinguliste instrumentide soovitud õiguslike tagajärgede tekkimine, st kas nendes kokkuleppimisel tekib uus nõudealus või luuakse juba tekkinud nõudealuse kõrvale eraldiseisev täiendav nõudealus; millised on poolte tegelikud võimalused kujundada oma tahte vastavat instrumenti ning seda ka hiljem tõendada, milline on käesoleval ajal saldoteatiste õiguslik olemus ja milline tähendus on saldoteatistele antud Eesti kohtupraktikas, kuidas on võimalik pooltel täiendavaid instrumente kasutades lihtsustada nõude tõendamist või muuta sellega seotud asjaolud selgemaks.

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. - RT I 2005, 26, 197; RT I, 19.03.2015, 26.

Eeltoodud teemade käsitlemisel on lähtunud hüpoteesist, et kuigi võla tunnistamiseks on Eesti õiguses mitmeid õiguslikke võimalusi, ei võimalda kehtiv kohtupraktika luua alusks olevast võlasuhtest sõltumatut instrumenti. Teiseks hüpoteesiks on töö kirjutamisel olnud seisukoht, et saldoteatiste kui raamatupidamisdokumentide õigusliku olemuse käsitletud ja kohtupraktika nende kasutamisel nõude alusena ei võimalda tagada vajalikku õiguskindlust. Kolmanda hüpoteesina on lähtunud seisukohast, et tõendamiskoormuse ümberpööramiseks kasutatavate instrumendite võimalused kokkulepitud tõendamiskoormuse jaotuse ümberjaotamiseks on piiratud.

Magistritöö teemaks valis autor käesoleva teema kuna võla tunnistamine võlgniku poolt on võlasuhte toimimisel äärmiselt olulise tähtsusega. Kui võlga tunnistatakse, saab loogiliselt anda üldhinnangu, et vaidlust põhiküsimuses ei olegi, võlgnik on nõus sellega, et temal lasub teatud kohustus. Samas näitab kohtupraktika, et võla tunnistamise regulatsioon Eestis ei ole ehk alati piisavalt selge ning seaduse sõnastusest järeldatavad eesmärgid ei pruugi alati praktikas realiseeruda. Kuivõrd võla tunnistamise temaatika on tihedalt seotud tõendamiskoormusega, on käesoleva töö raames vajalik ka tõendamiskohustuse selgitamine.

Töö koosneb kolmest peatükist, millest igaüks on jaotatud eraldi alaosadeks ja alapunktideks. Esimeses peatükis uuritakse võla tunnistamise elementi sisaldavaid instrumente, nende mõju nõudele, alegumisele ning seotust esialgse põhikohustusega. Omavahelises võrdluses selgitatakse instrumendi sõltumatuse olemust Eesti õiguses. Töös selles osas analüüsitakse ka kohustusega ühinemise eri eesmärgid ning tagajärgi, garantii kui abstraktse tagatise seotust põhikohustusega ning käsitletakse garantii sarnasusi ja erinevusi teiste asjakohaste instrumentidega, uuritakse võlatunnistuse eri liike ning nende toimimismehhanisme ja kompromissi õiguslikku olemust. Samuti uuritakse maksegraafiku õiguslikku olemust ning kompromissiga kaasnevat võimalusi.

Teise peatüki uurimisobjektiks on saldokinnitused ja nende kasutamise kohtupraktika. Eristatakse jooksva saldo alusel väljastatud saldokinnitusi, mis on reguleeritud võlaõigusseaduses, praktikas levinud mittepüsivates ärisuhetes väljastatud saldokinnitustest. Eraldi tuuakse välja kriteeriumid, mis on kahte liiki saldokinnituste eristamise aluseks, analüüsitakse õiguslikku regulatsiooni mõlemal juhul ning pakutakse lahendusi nende kasutamise- ja tõlgendamispädevite muutmiseks seoses probleemkohtadega.

Töö kolmas peatükk keskendub tõendamisele, tõendamiskoormusele ning instrumentidele, mis võimaldavad eksisteerivat võlasuhet tõendada. Vaadeldakse võimalikke instrumente, millega saab pool lepingu olemasolu tõendamist lihtsustada pärast faktilise lepingu sõlmimist, käsitledes käsiraha instrumendi mitmekülgust, kinnituskirja õiguslikku olemust ning selle funktsiooni ja probleeme. Samuti käsitletakse tõendamiskoormuse jaotust ning võimalikke ümber- või tagasipööramist mõjutavaid tegureid.

Töö tegemisel on analüüsitud süstemaatiliselt seadusi ning kohtupraktikat. Erinevate instrumentide olemuse avamiseks, kohaldamispraktika selgitamiseks ning omavahelise võrdluse teostamiseks on kasutatud ka eriala asjatundjate väljendatud seisukohti.

1. Võla tunnistamisega sissenõutavuse lihtsustamine ning tõendamiskoormuse ümberjagamine

1.1. Konstitutiivne ehk abstraktne võlatunnistus

1.1.1. Konstitutiivse võlatunnistuse regulatsioon

Võlatunnistuse andmisel luuakse omaette iseseisev kohustus. Võlatunnistus ei vaja kehtivuseks iseenesest võlaõiguslikku alust, see on õigustatud poolte tahtega luua iseseisev sõltumatu kohustus.² Õigusteooria kohaselt on konstitutiivne võlatunnistus sõltumatu selle aluseks olevast suhtest ning konstitutiivse võlatunnistuse esitamisel ei saa kasutada esialgsest võlasuhtest tulenevaid vastuväiteid. Kuid mis mõju võib võla tunistamine võlatunnistusega omada selle aluseks olnud kausaalsuhtele? A. Pavelts viitab 2009 aastal *Juridicas* ilmunud artiklis M. Coesteri liigitusele, mille kohaselt on eristatavad kolm juhtumigruppi. Esimesel juhul astub võlatunnistuse alusel tekkiv abstraktne nõue kausaalsuhtest tuleneva nõude kõrvale ning üksnes lihtsustab nõuete maksmapanemist ega piira kausaalsuhtest tuleneva nõude olemasolu või ulatust (võlga tugevdav funktsioon). Teise variandi kohaselt lõpetab võlatunnistus algse võlasuhte ning see asendatakse abstraktse kohustusega (novatsioon). Kolmanda võimaluse kohaselt taotlevad pooled võlatunnistusega nendevahelisest põhisuhtest tuleneva vaidluse või ebaselguse kõrvaldamist ning võlausaldaja nõude maksmapaneku kindlustamist võimalike vastuväidete suhes kas terve võlasuhte või selle oluliste tingimuste osas.³

Riigikohus on abstraktsele võlatunnistusele andnud võlga tugevdava funktsiooni märkides RKTK otsuses nr 3-2-1-21-06 järgmist: “Konstitutiivse võlatunnistusega luuakse iseseisev kohustus kõrvuti kohustusega, mida tunnustatakse, s.t kohustused jäävad kõrvuti eksisteerima. Sellise võlatunnistusega tagatakse esmajoones põhikohustuse täitmist ning see lihtsustab võla

² A. Pavelts. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - *Juridica* 2009/V, lk 280.

³ Samas, lk 281.

sissenõudmist. Konstitutiivse võlatunnistuse andmisega ei asendata täitmist (VÕS⁴ § 89 lg 2 esimene lause). Põhikohustusega on selline võlakohustus seotud täitmise kaudu. Nii loetakse konstitutiivsest võlatunnistusest tuleneva kohustuse täitmisega täidetuks ka algne kohustus (VÕS § 89 lg 2 teine lause).”

Kui pooled soovivad novatsiooni, on selle jaoks võimalus eraldi kokkuleppena olemas. Novatsioon on poolte kokkulepel esialgse kohustuse asendamine teisega ühtede ja samade isikute vahel.⁵ Võimaluse novatsiooniks annab eeskätt VÕS § 89 lg 2, mille kohaselt ei ole reeglina võlausaldaja ees uue kohustuse võtmine täitmise asendamine. Novatsiooni tulemusel jääb alles üks ja uus kohustus. A. Pavelts on leidnud eri allikatele tuginedes, et ei saa eeldada, et abstraktse võlatunnistuse andmise soovitud tagajärg oleks novatsioon, sest selle tagajärjel lõppevad võlausaldaja nõuet tagavad aktsessoorsed tagatised, samuti ei saa võlgnik reeglina edaspidi esitada esialgsel võlasuhtel põinevaid vastuväiteid.⁶ Sellise eelduse jaatamine paneks pooled halvemasse olukorda. Kolmas variant sarnaneb kompromissile, mis on VÕS-is eraldi reguleeritud, seega ei annaks sel juhul võlatunnistus õiguslikule regulatsioonile palju juurde.

Konstitutiivsele võlatunnistusele kehtivad vorminõuded on sätestatud VÕS § 30 lg-tes 2 ja 3. Kuna tegemist on autonoomsetele vorminõuetele vastava lepinguga, ei kohaldata täiendavalt vorminõude kindlakstegemisel VÕS § 11 lg-t 3.⁷ VÕS § 30 lg 2 kohaselt peab kohustatud isiku poolt antud võlatunnistus olema kirjalikus vormis, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. See tähendab, et võlgniku antud võlatunnistus peab vastama TsÜS § 78 nõuetele ehk olema omakäeliselt allkirjastatud. Samuti on aktsepteeritav konstitutiivse kohustuse tunnistamine elektroonilises vormis TsÜS § 80 mõttes ning notariaalse tõestamise või kinnitamise vormis. Õigustatud poole nõusoleku kajastumist võlatunnistuses seadus selgelt ei nõua. Kuivõrd võlatunnistus on siiski olemuselt leping, vajab võlatunnistus kehtivuseks siiski ka võlausaldaja aktsepti, mis aga võib olla väljendatud näiteks nõude esitamises võlatunnistuse alusel kohustatud poole.⁸ Kirjaliku vorminõude eesmärgiks on hoiatada väljaandnud isikut vastuväidetest loobumise eest ning teiselt poolt tagada võimalus antud lubadust tõendada.⁹ Kirjaliku vorminõude järgimata jätmine juhtudel, kus seadus seda ette ei näe, toob kaasa võlatunnistuse tühisuse.

⁴ Võlaõigusseadus. 26. september 2001. - RT I 2001, 81, 487; RT I, 11.04.2014, 13.

⁵ K. Maurer (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000, lk-d 213, 347.

⁶ A. Pavelts. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - Juridica 2009/V, lk 281.

⁷ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 30 komm 4.2.

⁸ Samas, § 30 komm 4.2.

⁹ Samas, § 30 komm 4.2.

VÕS § 30 lõige 3 kohaselt ei pea võlatunnistus olema kirjalikus vormis, kui see antakse jooksva arve alusel, samuti, kui võlgnik tunnistab võlga, mis on tekkinud tema majandus- või kutsetegevuses. Jooksva saldo lepingu puhul tuleneb tagajärg kui võla tunnistamine seadusest ning tõendiks on jooksva arve lepingu sõlmimise fakt ning saldo. Kui aga kirjalikku vormi järgimata väljastatakse võlatunnistus majandus- või kutsetegevuse raames, kuid mitte jooksva lepingu alusel, tuleb arvestada võimalike tõendamiskustega. Selle jaoks, et võla tunnistamisele saaks pool toetuda peab ta siiski suutma tõendada võlatunnistuse olemasolu. Kui aga võlatunnistus on tehtud suulises vormis, on seda reeglina raskem tõendada ning kirjalikust vormist loobumine võib maksma minna nõudealuse. Kirjalikku vormi mittejärgiv võlgniku võlatunnistus, mis ei ole antud võlgniku majandus- või kutsetegevusest tuleneva võla tunnistamiseks, on tühine, ega too endaga kaasa õiguslikke tagajärgi.

Täitemenetluse seadustiku¹⁰ § 2 lg 1 p 18 kohaselt on täitedokument, mis on allutatav kohesele sundtäitmisele rahalise nõude kohta notariaalselt tõestatud kokkulepe, mille kohaselt on võlgnik pärast nõude sissenõutavaks muutumist andnud nõusoleku alluda kohesele sundtäitmisele. Seega võivad pärast nõude sissenõutavaks muutumist sõlmida võlgnik ja võlausaldaja notariaalselt tõestatud võlatunnistuse, andes nõusoleku, pärast võlatunnistuses määratud tähtaega, allutada ennast kohesele sundtäitmisele. Kuigi teoreetiliselt on võimalus olemas, annab regulatsioon praktikas sellisel kujul vähe. Võlatunnistuse andmine vähendab niigi võlgniku vastuväiteid ning pöörab tema kahjuks ümber tõendamiskoormise halvendades tema positsiooni. On väga raske ette kujutada asjaolusid, mil võlgnik soostuks lisaks võimalike esitavate vastuväidete vähendamisele ning tõendamiskoormuse enda peale võtmisele veel kohesele sundtäitmisele alluma ning enamasti võlgnikud praktikas seda ka ei tee.¹¹ Ka ei leidu kohtupraktikas juhtumit, kus pärast nõude sissenõutavaks muutumist notariaalselt tõestatud võlatunnistus oleks olnud nõudealuseks.

Võlatunnistusega on võimalik täpsustada või kindlaks määrata põhilepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi näiteks nagu täitmise tähtaeg ning viis.¹² Sarnane olukord kompromissiga, kuid kompromissi puhul on kompromissileping selleks uueks instrumendiks, mille alusel nõudeid saab esitada, kuna eeldatakse, et kompromissilepingus käsitletud küsimuste osas lõppevad esialgsed nõuded. Võlatunnistuse puhul jääb alusena kehtima ka põhileping, millest

¹⁰ Täitemenetluse seadustik. 20. aprill 2005. - RT I 2005, 27, 198; RT I, 05.03.2015, 5.

¹¹ A. Alekand. *Quo vadis*, notariaalne leping täitedokumendina? Avalik kiri justiitsministrile. - Juridica 2011/VI, lk 460.

¹² M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010, lk 90.

tuleneva kohustuse tunnistamiseks ning tagamiseks võlatunnistus antakse. Samuti võimaldab kompromissileping suuremas ulatuses nõude ümberkujundamist. Tegemist on ju uue nõudealusega, mis on saavutatud vastastikuste järeleandmiste teel. Võlatunnistuse puhul ei pea nõuet esitama võlatunnistuse alusel. Konstitutiivne võlatunnistus ei muuda põhikohustust ega sellest tulenevaid nõudeid. Sellega luuakse iseseisev kohustus.

Võlatunnistusega saab üsna paljusid võlgniku vastuväiteid välistada, märkides võlatunnistuses võlgniku nõustumust teatud asjaoludega. Samuti on sellel teatav distsiplineeriv mõju võlgniku jaoks, konstanteerides võla olemasolu. Võimalik on isegi alusetust rikastumisest tuleneva tagasinõude välistamine sama võlatunnistusega, kui vastavasisuline kokkulepe võlatunnistuses sisaldub. Kuna selline kokkulepe kitsendab liialt võlgniku õigusi, ei saa nii laiaulatuslikke võlatunnistusi pidada levinuks.¹³

Võlgniku jaoks kaasneb võlatunnistuse andmisega võimalus nõude rahuldamist edasi lükata. Kuigi võlausaldajal on valikuõigus, kas panna nõue maksma põhilepingu või võlatunnistuse alusel, tagab võlatunnistus selle, et võlausaldaja ei saa nõudeid esitada enne võlatunnistuses kokkulepitud tähtaega.¹⁴

Võlatunnistusega võlgniku poolt võla tunnistamine lihtsustab oluliselt võlausaldaja rolli. Abstraktne võlatunnistus annab täiendava nõudealuse ning võimalikud vastuväited saavad tuleneda üksnes sellest endast. Võlausaldaja huvides on abstraktne võlatunnistus, sest sellega on olenemata kokkulepitust juba iseenesest välistatud põhinõudest tulenevad vastuväited. Samas on oluline, et võlatunnistuse sisu oleks ka sisukas.¹⁵ Kui on kahe allkirjaga dokument pealkirjaga “VÕS § 30 konstitutiivne võlatunnistus”, milles on kirjas, et üks pool tunnistab, et on teisele võlgu 1000€, on selles sisalduv teave praktiliselt olematu. Ei ole ilmselge, et sõlmitud on konstitutiivne võlatunnistus, kuna pealkiri ei ole määrav ning ei ole selgelt väljendatud ka tahet luua iseseisev kohustus, mis võiks väljenduda näiteks vormis “võtan endale sõltumatu kohustuse tasuda teatud võlg 1000€”. Samuti pole esimese näite puhul määratud põhikohustus, mille alusel võlatunnistus on antud, seega tagasinõudmise juures,

¹³ M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010, lk 90

¹⁴ Samas, lk 91.

¹⁵ Riigikohus on otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-15-09 märkinud: “Võlatunnistusele hinnangu andmisel tuleb arvestada, et võlatunnistuse tähendus määratakse võlatunnistuse sisu ja ulatusega, kusjuures võlatunnistuse sõnastus ei ole siinkohal määrava tähendusega. Analüüsida tuleb võlatunnistuse andmise põhjust ning eesmärki, samuti lepingueelsete läbirääkimiste asjaolusid, poolte huve jms. VÕS §-s 30 sätestatud kohustuse tekkimine eeldab, et pooltel on tahe siduda end just abstraktse kohustusega, st poolte eesmärgiks on luua iseseisev ja sõltumatu nõudealus. Poolte tahet luua abstraktne võlatunnistus ei saa eeldada.”

võivad võlgnikul tekkida kiusliku võlausaldajaga vaidlused sellest, millise kohustuse täitmiseks see on antud. Samuti ka sellest, kas see kohustus, mille võlgnik väidab, et on täitnud ning mille kohta võlatunnistus antud on, on ikka täidetud, kui võlausaldaja suudab väita, et võlatunnistus on antud teise, täitmata kohustuse kohta.

Konstitutiivse võlatunnistusega luuakse iseseisev kohustus kõrvuti kohustusega, mida tunnustatakse, s.t kohustused jäävad kõrvuti eksisteerima. Sellise võlatunnistusega tagatakse esmajoonel põhikohustuse täitmist ning see lihtsustab võla sissenõudmist. Konstitutiivse võlatunnistuse andmisega ei asendata täitmist (VÕS § 89 lg 2 esimene lause). Põhikohustusega on selline võlakohustus seotud täitmise kaudu. Nii loetakse konstitutiivsest võlatunnistusest tuleneva kohustuse täitmiseks ka algne kohustus (VÕS § 89 lg 2 teine lause). Sellisele võlatunnistusele ei saa esitada muid kui võlatunnistusest endast tulenevaid või selle kehtivust vaidlustavaid vastuväiteid. Samuti aegub sellise kohustuse täitmise nõue eraldi. Kuna VÕS §-s 30 nimetatud võlatunnistus on abstraktne leping, ei ole võimalik sellest tulenevale nõudele esitada vastuväiteid, mis tulenevad võlatunnistuse aluseks olevast suhtest, mh ei saa tugineda võlatunnistuse aluseks oleva lepingu tühisusele. Samas on võlgnikul võimalik esitada vastunõue konstitutiivse võlatunnistuse tagastamiseks alusetu rikastumise tõttu, kui võlatunnistus on antud kohustuse täitmise tagamiseks ja seda kohustust ei ole, kohustus ei teki või langeb hiljem ära, mh kui see on täidetud.¹⁶ Seda seisukohta toetavad ka mitmed teised Riigikohtu lahendid.¹⁷

Alusetu rikastumise regulatsioon sisaldub VÕS 52. peatükis. VÕS § 1028-1036 reguleerivad soorituskonditsiooni alusel saadu tagasinõudmist.¹⁸ Kui isik (saaja) on teiselt isikult (üleandja) midagi saanud olemasoleva või tulevase kohustuse täitmisena, võib üleandja saadu saajalt tagasi nõuda, kui kohustust ei ole olemas, kohustust ei teki või kui kohustus langeb hiljem ära. VÕS § 1028 lg 2 kohaselt on tagasinõudmine välistatud, kui tegemist oli mittetäieliku või aegunud kohustusega. Samuti kui tühise tehingu täitmisena saadu tagasinõudmine oleks vastuolus tehingu tühisust ettenägeva sättega või sellise sätte eesmärgiga. VÕS § 1032 reguleerib nõude ulatust. VÕS § 1028 lg 1 kohaselt on seega eeldusteks võlgniku rikastumine, võlausaldaja sooritus, mille kaudu võlgnik rikastub ning õigusliku aluse puudumine selleks soorituseks. Soorituse tegija eksimus ei ole

¹⁶ RKTko 3-2-1-21-06, p 13.

¹⁷ RKTko 3-2-1-101-04, p 29; RKTko 3-2-1-146-05, p 24; RKTko 3-2-1-146-11, p-d 9 ja 10; RKTko 3-2-1-149-11, p 21; RKTko 3-2-1-148-14, p 18; .

¹⁸ Soorituskonditsiooni ning teiste lepinguväliste kohustuste regulatsiooni kohta Euroopa eraõiguse instrumentide valguses vt I. Kull, M. Torga. Fitting the Estonian Notions of Contractual and Non-contractual Obligations under the European Private International Law Instruments. – *Juridica International* 2013, nr 20.

soorituskondiktsiooni materiaalõiguslik eeldus.¹⁹ Nii eesti kohtupraktika, kui DCFR²⁰ tunnustavad rikastumisena lisaks asjadele ka näiteks õigusi ning rahaliselt hinnatavaid õiguspositsioone²¹.

Eeltoodust tulenevalt on Riigikohtu suund konstitutiivse võlatunnistuse puhul olnud selgelt mitteaktsessoorse ning iseseisva kohustusega instrumendi suunas, mis on sõltumatu selle alusest olevast tehingust. Aktsessoorsuse põhimõte seisneb selles, et kõrvalkohustuse võtja vastutab põhikohustuse täitmise eest samadel alustel nagu põhivõlgnik ning võib esitada võlausaldaja nõudele samu vastuväiteid nagu põhivõlgnik.²² Konstitutiivne võlatunnistus ei ole kindlasti aktsessoorne, kuid selle sõltumatus põhitehingust on siiski piiratud. Riigikohtu enda seisukohtadestki tuleneb selgelt, et konstitutiivne võlatunnistus on seotud põhikohustusega täitmise kaudu - konstitutiivsest võlatunnistusest tuleneva kohustuse täitmisega loetakse täidetuks ka algne kohustus. Lõpptulemuse seisukohalt on oluline siiski põhikohustuse olemasolu. Sellele toetumine on tehtud juriidiliselt keerukamaks ning välistatud on sama hagi raames esialgsest kohustusest tulenevate vastuväidete esitamine, kuid juhul kui tõesti esitatakse konstitutiivne võlatunnistus olukorras, kus kohustust ei ole, kohustus ei teki või langeb hiljem ära, mh kui see on täidetud, on kostjal võimalik läbi vastuhagi saavutada siiski õiglane tulemus ning välistada konstitutiivse võlatunnistuse maksmapanemine. Võlatunnistuse andmine ei võimalda siiski luua esialgsest kohustusest täiesti sõltumatut kohustust.

1.1.2. Konstitutiivne võlatunnistus ja garantii

Majandus- ja kutsetegevuses kasutatakse tihti garantii andmist, millega võetakse iseseisev kohustus põhikohustuse kõrval teha garantiilepingus sätestatud tingimuste täitmisel teatud toiming, eelkõige maksta teatav rahasumma, parandada või asendada teatav asi vms.²³ Sellise lepinguga on garant ise loonud ja seejärel tunnistanud oma garantiilepingus toodud kohustust kolmanda isiku ees, olemata kunagi sellelt kolmandalt isikult midagi saanud seoses kohustusega, mida garant peab täitma temale. Ühtlasi annab garantii tunnistust sellest, et

¹⁹ A. Värvi. Soorituse teinud isiku eksimuse arvestamine õigusliku aluseta soorituse tagasitaitmisel. – *Juridica* 2013/X, lk 726.

²⁰ C. Von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (ed.). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf. (3.05.2015).

²¹ A. Värvi. Alusetu rikastumise regulatsiooni ühtlustamine Euroopa Liidus. – *Juridica* 2008/IV, lk 237.

²² R. Goode. *Commercial Law*. 2. trükk. London: Penguin Books. 1995, lk 821.

²³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. *Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 155 komm 4.1.1.

põhivõlgniku ja võlausaldaja vahel eksisteerib võlasuhe, millest tuleneb põhivõlgnikule teatud kohustus.

Garantii on kõige mitteaktseessorsem tagatis. Abstraktne võlatunnistus on põhikohustusega seotud täitmise kaudu ning isikuid, kellelt sisse nõuda on vaid üks. Kompromissi sõlmimisel on samuti nõude aluseid vaid üks ning tulemus sõltub oluliselt poolte endi käitumisest ning kokkuleppe sisust. Käendus annab küll nõ "täiendava varuvõlgniku", kuid vastuväited ei ole piiratud käenduslepinguga. Garantiist tuleneva nõude esitamiseks on vajalik tõendada üksnes garantiilepingus kokkulepitud eelduste täitmine ja need on tavaliselt üksnes formaalsed.²⁴ Garantiiiga tekib uus võlasuhe, millel on teistsugused tingimused selle andmise aluseks olevast põhivõlast. Võlausaldaja jaoks hõlbustab see sissenõudmist just selle mitteaktseessorse tõttu. Kui garantiilepingu tingimused on täidetud, saab võlausaldaja oma nõude maksta panna. Samas on võimalike vastuväidete ring sellele nõudele viidud minimaalseks.

Abstraktne võlatunnistus VÕS § 30 mõttes on sarnaselt garantiiga mitteaktseessorne, luues uue eraldiseisva võlasuhte, mille kehtivus ei sõltu tagatava nõude olemasolust. Sellest tuleneva kohustuse suhtes ei saa esitada põhikohustusega seotud vastuväiteid, vaid üksnes võlatunnistusest endast tulenevaid vastuväiteid. Abstraktse võlatunnistusega võtab võlgnik endale iseseisva kohustuse, andes võlausaldajale eraldi nõudealuse, seejuures piirates võimalikke vastuväiteid üksnes nendele, mis tulenevad võlatunnistusest endast. Võlausaldaja tõendamiskoormus piirdub abstraktse võlatunnistuse puhul võlatunnistuse olemasolu tõendamisega. Garantii puhul võtab kolmas isik endale sellise abstraktse kohustuse, millele võimalike vastuväidete ring on minimaalne. Nii abstraktse võlatunnistuse puhul kui garantii puhul piirduvad aktsepteeritavad vastuväited nendega, mis tulenevad sõltumatust kohustusest endast.

Erinevus garantii ja abstraktse võlatunnistuse vahel seisneb selles, et garantii antakse reeglina kolmanda isiku isiku kohustuse tagamiseks, mitte iseenda kohustuse tagamisega seonduvalt, nagu see on võlatunnistuse puhul. Samuti saab isik garantiid anda üksnes oma majandus- või kutsetegevuses.

²⁴ M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010, lk 49.

Tarbija poolt antud garantii kolmanda isiku kasuks on tühine.²⁵ Võlaõiguse seaduse kommentaarides²⁶ on tõstatatud küsimus ning lõpuks jaatud seda, kas võiks kaaluda sellise dokumendi lugemist võlatunnistuseks. Seda väidet võiks toetada nii TsÜS²⁷ § 84 lg-ga 2 kui VÕS § 29 lg-ga 8, mis ütleb, et lepingutingimuse tõlgendamisel eelistatakse tõlgendust, mille kohaselt lepingutingimus on seaduslik või kehtiv, kui seadusest ei tulene teisiti. Garantiina pealkirjastatud dokument, mille ühes punktis lubab isik teatud kohustuse täitmist, mis tuleneb kolmanda isiku kohustusest garantii saaja ees, võiks asjaolude hindamisel olla tõlgendatav ka võlatunnistusena. Dokumendi nimetus ei pruugi olla määrav, kui on tuvastatav iseseisva kohustuse loomise tahe. Abstraktsioonitahteta abstraktset võlatunnistust ei eksisteeri.²⁸ Kui lisaks just abstraktse kohustuse loomise tahtele on tuvastatud ka selge kokkulepe tagatise andja ning võlausaldaja vahel ning järgitud ka vorminõudeid, võiks teoreetiliselt sellist dokumenti tõepoolest käsitleda kui võlatunnistust. VÕS § 30 sõnastus ei välista selgelt võlatunnistuse andmist kolmanda isiku kohustuse tagamiseks. Paragrahv räägib lepingust, millega lubatakse kohustuse täitmist selliselt, et lubadusega luuakse iseseisev kohustus. Küll aga on see välistatud Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande § 30 kommentaaris. Seda toetab ka Riigikohtu lahend tsiviilasjas nr 3-2-1-148-14, kus on märgitud järgmist: “VÕS § 396 lg 2 kohta on Riigikohus varem leidnud, et selle sätte rakendamiseks peab võlgnik olema isiklikult võlgu laenuks vormistatud nõude saanud isikule. Kolleegiumi arvates on sama põhimõtte rakendatav ka VÕS § 30 puhul. See tähendab, et juhul, kui konstitutiivsest võlatunnistusest nähtuv võlgnik ei ole võlausaldajale tegelikult sellest võlatunnistusest tulenevat rahasummat võlgu muul alusel, on konstitutiivne võlatunnistus alusetu ja see tuleb VÕS § 1028 jj järgi tagasi täita.”²⁹ Lahendist tuleneb, et kolmanda isiku kohustuse tagamiseks väljaspool oma majandus- ja kutsetegevust antud garantiisid ei ole võimalik pidada võlatunnistusteks.

Selline seisukoht on oluliselt loogilisem ning juriidilist ebaõiglust vältivam. Kui tarbijal on soov midagi teha kolmanda isiku kasuks, võib ta võlga tunnistada sellega tagamise eesmärgil ühinedes, mille puhul rakenduvad enamus käenduse sätteid või käendada kohustust. Vastuargumendina tuleks sellisele “tarbijagarantii” võlatunnistuseks lugemisele välja tuua

²⁵ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 155 komm 4.2.1.

²⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 155 komm 4.1.2. Kommentaarides on märgitud, et garantiisarnaseid kokkuleppeid, mille annab kohustatud isikuna välja isik, kes tegutseb väljaspool oma majandus- ja kutsetegevust, saab pidada võlatunnistuseks.

²⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27. märts 2002. - RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 103.

²⁸ A. Pavelts. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - Juridica 2009/V, lk 277.

²⁹ RKTKo 3-2-1-148-14, p 19.

asjaolu, et kui käenduse puhul on käendajal põhivõlgniku suhtes sisesuhtest tulenev tagasinõude õigus VÕS §-s 152 reguleeritud, siis võlatunnistuse puhul seda ei ole. Abstraktse võlatunnistuse näol on tegemist ju iseseisva kohustusega, mis ei ole seotud selle andmise aluseks oleva nõudega. Kui esialgne võlgnik täidaks võlausaldajale kohustuse ning kui võlausaldaja tuleks teistkordselt seda kolmanda isiku kasuks võlatunnistuse väljastanud isikult nõudma, peaks viimane saama nõuda võlatunnistuse alusetu rikastumise sätete alusel välja, sest puudub õiguslik alus. Kui võlausaldaja otsustaks nõuda esmalt võlga võlatunnistuse alusel, kohustuks võlatunnistuse väljastanud isik kohustuse täitma. Parim variant oleks, kui võlatunnistuse väljastanud isiku ning esialgse võlgniku vahel oleks tuvastatv käsundusleping. Nii sarnaneks olukord juba käendusele. Käsunduslepingu puudumisel võiks kõne alla tulla käsundita asjaajamise sätete kohaldamine. Käsundita asjaajamise üks funktsioon on Eesti kohtupraktikas lepinguõiguse täiendamine.³⁰ Paraku ei pruugi eeltoodud juhul käsundita asjaajamine või ka regressikondiktsioon palju aidata makstud summa tagasisaamisel põhivõlgnikult, kuivõrd võlatunnistusega on isik võtnud endale kohustuse ning seda täites ajab enda asja ning on täitnud enda kohustuse. Kuna võlatunnistus, olenemata oma liigist, eeldab siiski isiklikku võlga võlausaldajale, ei saa tarbija poolt antud garantiid võlatunnistusena käsitleda.

Riigikohus on oma lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-89-08 märkinud järgmist: “Tulenevalt VÕS § 155 lg-st 2 ei sõltu garantiileping ja sellest tulenev nõue sellest, kas on olemas kohustus, mille täitmist garantii tagab. Seega ei saa juhul, kui vaidlusalune tagatisleping on käsitatav garantiina, võlgnik esitada garantiiga tagatavast kohustusest (laenulepingust) tulenevaid või sellega seotud vastuväiteid. /.../ Garantiilepingu korral oleks võlgnikul õigus esitada alusetust rikastumisest tulenev hagi garantiiga hagejale antud abstraktse nõudeõiguse tagasisaamiseks VÕS § 1028 jj järgi juhul, kui garantiiga tagatavat kohustust ei olnud või see langes hiljem ära.”³¹ Võlgnik eelmainitud kaasuses on garant ning hageja on garantiilepinguga õigustatud isik - võlausaldaja. Garantii puhul on oluline säilitada selle sõltumatus põhikohustusest, sest just see on element, mis muudab garantii niivõrd kindlaks tagatiseks. Seetõttu on ka teooriakirjanduses korduvalt kinnitatud alusetu rikastumise nõude puudumist garantii puhul³². Riigikohus on oma hilisemas lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-164-11 selgitanud, et garant täidab garantiilepingust tulenevat enda kohustus mitte ei tee seda VÕS § 78 lg 1 järgi kolmanda isikuna põhivõlgniku eest. Riigikohtu lahend tsiviilasjas nr 3-2-1-89-08 lubab alusetu

³⁰ A. Värvi. Käsundita asjaajamise instituudi funktsioon tsiviilõiguses. – Juridica 2013/III, lk 188.

³¹ RKTko 3-2-1-89-08, p 13.

³² A. Pavelts. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - Juridica 2009/V, lk 285 ning P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigussaadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, §155 kumm 4.4.

rikastumise nõude esitamist garandile garantii saaja vastu mitte võlgnikule. Seega puudub alusetu rikastumise nõude esitamise võimalus võlgnikul, kuid mitte garandil.

Kui garant täidab lepingu, esitab ta võlgnikule nendevahelisest sisesuhtest, mis enamasti vastab käsunduslepingule, tuleneva nõude. Kui garantiilepingu alusel garant rahuldab võlausaldaja nõude ning põhivõlgnik leiab, et selleks puudus õigustus, saab põhivõlgnik esitada vastuväiteid tema ja garandi vahelisest käsunduslepingust tulenevalt.³³

Kui võlausaldaja pani garantii maksma alusetult, rikub võlausaldaja tema ning võlgniku vahelist põhilepingut. Kusjuures garandi kohustus tuleneb garantiilepingust ning tema toimimine oligi korrektne kui võlausaldaja esitas garantiilepingule toetava nõude. Probleemsetel juhtudel, eelkõige olukorras, kus nõude esitamine on selgelt vastuolus hea usu põhimõttega, ei ole välistatud, et garantii andjal on alus keelduda väljamaksest, st piirata garantii mitteaktsessorset iseloomu.³⁴

Riigikohus on avaldanud järgneva seisukoha: “Üksnes nõudegarantii lepingule tuginemine ei ole lubatud juhul, kui see tähendaks õiguste kuritarvitamist ning rikuks heas usus käitumise põhimõtet./.../Õiguste kuritarvitamisest tuleneva vastuväite esitamiseks ei pea garant, kelle käest nõutakse hagi garantii täitmist, esitama vastuhagi. Muudel juhtudel saab garant garantiikohustusest vabaks üksnes juhul, kui ta esitab kas garantiilepingust tulenevad põhjendatud vastuväited või hagi VÕS § 1028 jj alusel ning see hagi rahuldatakse.”³⁵ Õiguste kuritarvitamise vastuväitele tuginemine (selle abil näiteks nõudegarantii alusel väljamakse tegemise peatamine) on piiratud tingimustel õigustatud, kui vastupidine oleks pöördumatult ning heastamatult ebaõiglane.³⁶

Õiguse kuritarvitamise kohta on eelnevas lahendis märgitud veel järgmist: “Õiguste kuritarvitamise üle otsustamine tähendab hinnangu andmist, kas garantiiga soodustatud isik kasutab oma õiguslikku positsiooni pahatahtlikult selleks, et saada endale varaline eelis, mis talle ei kuulu. Hea usu põhimõttega kooskõlas ei saa olla garantiikirjaga soodustatud isiku käitumine nt juhul, kui ta tugineb üksnes oma formaalsele õiguslikule positsioonile ja nõuab garandilt maksmist, vaatamata sellele, et ta teab, et garantiiga tagatud kohustust tegelikult ei ole. Vältimaks garantii funktsiooni mitteaktsessorse tagatisena õiguskäibes kahjustamist,

³³ I. Kull, A. Hussar. Kohustuste täitmise tagamine sõltumatu garantiiga. - Juridica 2001/X, lk 719.

³⁴ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu : Tartu Ülikooli kirjastus 2009, lk 285.

³⁵ RKTko 3-2-1-49-12, p 11.

³⁶ K-E. Trisberg. Nõudegarantiist tulenevate õiguste kuritarvitamise keeld. - Juridica 2012/VI, lk 419.

peab garantii saaja õiguste kuritarvitamine olema selgelt äratuntav ja kindlaks tehtav. Tagatava kohustuse puudumist saab põhistada nt jõustunud kohtu- või vahekohtu lahendiga või poolte kokkuleppega võlasuhte lõpetamise kohta. Tõendid, mis nii õiguslikust seisukohast kui ka objektiivsetest asjaoludest tulenevalt jätavad siiski üles kahtluse või nõuavad täiendavat hindamist, ei ole õiguste kuritarvitamise vastuväite esitamiseks sobivad. Seega ei ole põhjendatud õiguse kuritarvitamise vastuväite esitamisel tunnistajate ütlused, kuna see nõuab kohtumenetluses täiendavat ajakulu ning on üldjuhul seotud tunnistaja isiku usaldusväärsusele hinnangu andmisega.³⁷ Garantil on võimalus keelduda garantiilepingu täitmisest üksnes juhul kui õiguste kuritarvitamine on selgelt äratuntav ja kindlakstehtav ning ta peab olema suuteline seda ka kohtus tõendama.

Seega on ka kõige mitteaktseessorsem tagatis – garantii – siiski tunnistuseks sellest, et kolmandal isikul on garantii saaja suhtes teatud kohustus, mida peab olema rikutud garantii makspanekuks. Garantii andmine ei toimu tühjalt kohalt ning juhul kui see peaks ilmne, et on tekkinud tühjale kohale, näiteks olukorras, kus kohustust ei ole või see langeb hiljem ära, on võimalik garantil garantiiga antud nõudeõigus tagasi nõuda alusetu rikastumise sätete alusel. Seega on teatud määral piiratud ka garantii abstraktset iseloomu ning ei ole üheselt korrektne arusaam, sõltumatust garantiist kui absoluutselt abstraktsest kohustusest.

1.1.3. Konstitutiivse võlatunnistuse ning selle aluseks oleva nõude aegumine

Võlatunnistus on leping ning selle aegumisele kehtib üldine tehingust tulenevate nõuete aegumise regulatsioon. TsÜS § 146 lg 1 kohaselt on tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg kolm aastat ning TsÜS § 147 lg 1 kohaselt algab see sissenõutavaks muutumisest. TsÜS § 147 lg-st 3 tuleneb erireegel tasunõuete osas, mille kohaselt on lihtsustatud aegumistähtaja arvutamist selliste nõuete puhul “täisaastate” kaupa, märkides, et kokkulepitud tasu maksmise nõude aegumistähtaeg algab selle aasta lõppemisest, mil nõue muutub sissenõutavaks.

TsÜS § 145 reguleerib erinevaid võimalikke kokkuleppeid aegumise kohta. on võimalik leppida kokku ka teistsuguses aegumistähtaja alguses ning kestvuses. Pooled võivad aegumise tingimusi kergendada, eelkõige aegumistähtaega lühendada, aga ka pikendada kuni kümne aastani, kui seadusest tulenev aegumistähtaeg on sellest lühem. Aegumise kergendatud tingimusi ei kohaldata, kui kohustatud isik rikkus oma kohustusi tahtlikult. TsÜS § 145 lg 3

³⁷ RKTko 3-2-1-49-12, p 11.

kohaselt on tühine tingimus, millega loobutakse õigusest nõuda aegumise kohaldamist. Nii on võimalik poolte kokkuleppel pikendada näiteks esialgselt kolme aastase aegumistähtajaga nõude aegumistähtaeg kuni kümne aastani, andes võlausaldajale suurema kindluse. Kuigi TsÜS § 143 kohaselt võtab kohus või muu vaidlust lahendav organ nõude aegumist arvesse ainult kohustatud isiku taotlusel, on aegumise vastuväite esitamise vajalikkus reeglina õiguskäibes osalejatele teada ning lootus, et võlgnik seda kohtus välja ei käi, on väike. Aegumise vastuväidet ei saa kohaldada kohtutäiturid isegi kui võlgnik selle neile esitab ning kohustatud isik peaks sel juhul täitmisele kuuluvale nõudele aegumise vastuväite kehtvalt esitamiseks pöörduma täitemenetluse lubamatuks tunnistamise hagiga kohtu poole.³⁸ Samas kui leppida eelnevalt kokku aegumise pikendamises on sellel teatav distsiplineeriv mõju võlgnikule ning see annab kindlust sissenõutavuse suhtes võlausaldajale.

Riigikohtu lahendi nr 3-2-1-21-06 kohaselt aegub abstraktsel võlatunnistusel põhinev nõue iseseisvalt ja sõltumatult kausaaltehingust tulenevast nõudest ja selle aegumisest. Eeltoodud seisukohast tuleneb võlatunnistuse andmise aluseks oleva võlasuhte säilimise olulisus. Võlatunnistusega ei muuda pooled olemasoleva võlasuhte olemust, vaid jagavad tõendamiskoormust ning sissenõutavuse riisikot.

Samas lahendis on Riigikohus märkinud, et konstitutiivse võlatunnistuse andmine katkestab TsÜS § 158 järgi nõude aegumise. Kuna ka abstraktne võlatunnistus sisaldab endas võla tunnustamist võlgniku poolt, katkestab ka selle andmine põhinõude aegumise.

Kui kausaalsuhtest tulenev nõue aegub enne võlatunnistusest tulenevat nõuet, võib võlausaldaja nõude maksma panna ka üksnes võlatunnistuse alusel. Sellisel juhul ei saa võlgnik kausaalsuhtest tulenevat aegumise vastuväidet menetluses esitada, sest võlatunnistuse õiguslikuks aluseks olev lepingupoolte kokkulepitud eesmärgi saavutamine ei ole kausaalsuhtest tuleneva nõude aegumise tõttu ära langenud.³⁹

³⁸ K. Tuulmägi. Aegumistähtajad ja teised seaduses sätestatud tähtajad ning nende eristamise probleeme praktikas. – Juridica 2009/V, lk 267.

³⁹ A. Pavelts. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - Juridica 2009/V, lk 282.

1.2. Laenuks vormistamine VÕS § 396 lg 2 mõttes

1.2.1. Laenuks vormistamise olemus ning mõju nõudele

VÕS § 396 lg 2 järgi võib isik, kes võlgneb rahasumma või asendatava asja muul õiguslikul alusel, võlausaldajaga kokku leppida, et rahasumma või asi võlgnetakse laenuna. Sellest, mis tagajärjed kaasnevad esialgsele võlasuhtele, ei tulene selgelt sättest. Kehtiva praktika kohaselt tähendab selle sätte rakendamine deklaratiivse võlatunnistuse andmist, mis teadupoolest ei lõpeta alussuhte kehtivust.⁴⁰ Seega eeldusena jääb esialgne võlasuhe kehtima. Samas ei ole välistatud, et pooled lepivad kokku võla laenuks vormistamisel, et aluseks olev võlasuhe lõpetatakse.

Kokkulepe, millega võlasuhe kujundatakse ümber laenuks, võib sõltuvalt selle sõlmimise asjaoludest omada erinevat tähendust. Reeglina tekib kokkuleppe tulemusena senise võlakohustuse kõrvale uus, mille nõuetekohase täitmisega loetakse sellisel juhul täidetuks ka põhikohustus. Ümberkujundamise korral ei saa reeglina eeldada lepingupoolte tahet luua seeläbi esialgsest põhikohustusest sõltumatu ning abstraktne kohustus.⁴¹ On kaheldav, kas sätte alusel siiski on võimalik kohustuse novatsioon,⁴² sest novatsioon on reguleeritud VÕS § 89-1g-s 2.⁴³ Juhul kui lepingupooled soovivad asendada olemasoleva kohustuse uue kohustusega ning olemasoleva kohustuse lõpetada, ei saa sõlmitavat lepingut pidada üldjuhul võlatunnistuseks, kuna tegemist on kohustuse uuendamise ehk novatsiooniga.⁴⁴ Võlakohustuse ümberkujundamine laenuks võib toimuda ka kompromissilepingu raames juhul, kui ümberkujundatava võlakohustuse olemasolu või sisu oli ebaselge ning pooltevahelise eelneva vaidluse objektiks.

VÕS § 396 lg 2 alusel laenuks ümber kujundatud nõuded loetakse deklaratiivseks võlatunnistuseks. Konstitutiivse võlatunnistuse kõrval teise võlatunnistuse liigina deklaratiivne võlatunnistus ei loo uut iseseisvat kohustust, vaid tunnistab olemasolevat

⁴⁰ RKTko nr 3-2-1-146-11, p 9.

⁴¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§208-618). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, § 396 komm 3.4.

⁴² Võlaõigusseaduse kommentaarides §-le 207, on kirjas, et § 396 lg 2 kohaselt õiguslikul aluselt tekkinud võla laenuks ümbervormistamisel lõpeb eelmine võlasuhe ning võlausaldajal on võimalik nõudeid võlgniku vastu esitada ainult uue võlasuhte alusel(novatsioon) välja arvatud kui võlasuhe on tühine või ei ole tekkinudki. Tahe lõpetada võlasuhe kokkuleppega peab olema tõendatud,

⁴³ Riigikohus märkis otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-69-06: “Samuti on ringkonnakohus ekslikult leidnud, et VÕS § 396 lg-s 2 sätestatu on käsitatav novatsioonina. Poolte tahe luua just konstitutiivne kohustus või senine kohustus asendada uuega peab kokkuleppes selgelt nähtuma ning seda peab tõendama võlausaldaja. Vastasel juhul tuleb lähtuda sellest, et tegemist on deklaratiivse võlatunnistusega.”

⁴⁴ M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010, lk 90.

kohustust. Deklaratiivne võlatunnistus on aktsessoorne ning omab eelkõige tõendusväärtust, lihtsustades oluliselt võlausaldaja jaoks nõude sissenõudmist. Deklaratiivse võlatunnistuse mõju seisneb eelkõige selles, et see pöörab ümber tõendamiskoormuse, mis oluliselt parandab võlausaldaja positsiooni. Deklaratiivne võlatunnistus pöörab eeldused võlausaldaja kasuks, kaotades vajaduse võlausaldajal nõuet tõendada, piisab üksnes võlatunnistuse olemasolust. Deklaratiivne võlatunnistus ei püüdlegi aktsessoorsuse poole ning selle funktsioonideks on sarmaselt konstitutiivse võlatunnistusega tõendamiskoormuse muutmise poolte kokkuleppel ning võla tunnistamisel põhinev aegumise katkestamine. Kui konstitutiivse võlatunnistusega välistatakse ka teatud vastuväited ning see on eraldi nõudealus, siis deklaratiivne võlatunnistus ei välista vastuväiteid ning nõude aluseks on siiski esialgne kohustus, mille olemasolu deklaratiivne võlatunnistus tõendab. Kuivõrd ka konstitutiivne võlatunnistus on vastuhagi kaudu võimalik tagasi nõuda toetudes kohustuse puudumisele, võib tekkida ka küsimus kahte liiki võlatunnistuse vajalikkusest.⁴⁵ Olenemata sellest, mis liiki võlatunnistus antud on, on võlgnikul siiski võimalik kas läbi vastuhagi või ilma tõendada, et võlatunnistusest tulenevat kohustust ei ole.

Riigikohus on oma lahendis nr 3-2-1-149-14 selgitanud tõendamiskoormuse jaotust deklaratiivse võlatunnistuse puhul, märkides järgmist: “Kollegium jääb oma varasema seisukoha juurde, et vaidluses deklaratiivsest võlatunnistusest tuleneva nõude tunnistamise üle võlgniku pankrotimenetluses peab võlatunnistusest tulenevale nõudele vastuväite esitanud võlausaldaja või pankrotihaldur kostjana tõendama nõude puudumist, kusjuures hagejal piisab nõude tõendamiseks võlatunnistuse esitamisest. Seetõttu on ekslik kohtute seisukoht, et hageja ei ole esitanud laenusuhet tõendavaid asjaolusid. Võlatunnistusele toetumisel ja selle esitamisel ei pea hageja täpselt esitama laenu andmise asjaolusid, kuna võla puudumise tõendamise koormis lasub kostjal.”⁴⁶ Seega piisab üksnes deklaratiivse võlatunnistuse olemasolust, et tõendamiskohustus läheks üle kostjale.

Deklaratiivse ning abstraktse võlatunnistuse piiritlemine ei ole alati ilmselge. Riigikohus on märkinud, et võlatunnistusele hinnangu andmisel tuleb arvestada, et võlatunnistuse tähendus määratakse võlatunnistuse sisu ja ulatusega, kusjuures võlatunnistuse sõnastus ei ole määrava tähendusega.⁴⁷ Olulisena on Riigikohus esile tõstnud nõude, et kokkuleppest peab selgelt nähtuma poolte tahe luua iseseisev kohustus ning seda peab tõendama võlausaldaja.⁴⁸ Ilma

⁴⁵ Seda küsimust on käsitletud ka Villu Kõve oma doktoritöös “Varaliste tehingute süsteem Eestis”.

⁴⁶ RKTko 3-2-1-149-14, p 13.

⁴⁷ RKTko 3-2-1-15-09, p 12.

⁴⁸ RKTko 3-2-1-72-08, p 12; RKTko 3-2-1-69-06, p 13.

sellesuguse tahte tuvastamiseta kokkuleppe juures, tuleb eeldada, et tegemist on deklaratiivse võlatunnistusega.⁴⁹

Erinevalt konstitutiivsest võlatunnistusest ei reguleeri seadus selgelt deklaratiivse võlatunnistuse vormi. Kui käsitleda laenuna võlakohustuse vormistamist tagatisena, tuleb kohaldada VÕS § 11 lg-t 3, mille kohaselt peab tagatis olema põhikohustusega samas vormis, kui seadusest või lepingust ei tulene teisiti.⁵⁰ Seega tuleb sel juhul deklaratiivne võlatunnistus sõlmida põhikohustusega samas vormis ning kõigil juhtudel ei piisa ilmtingimata kirjalikust vormist.

Deklaratiivne võlatunnistus on väga tihedalt seotud selle andmise aluseks oleva kohustusega. Kui on tühine tehing, millest tuleneb põhikohustus, on tühine ka deklaratiivne võlatunnistus.⁵¹

Deklaratiivse võlatunnistuse tähendus määratakse võlatunnistuse sisu ja ulatusega. Riigikohus on märkinud, et üksnes sellest, et tegemist on deklaratiivse võlatunnistusega VÕS § 396 lg 2 mõttes ei tulene poolte kohustust järgida esialgses lepingus kokkulepitud vaidluste lahendamise korda, kui pooled on esialgset kokkulepet hiljem kehtivalt muutnud. Kui tuvastatakse, et pooled leppisid võlatunnistuses kokku, et kõik võlatunnistusega seotud vaidlused lahendatakse kohtus, on vaidlust pädev lahendama kohus vaatamata sellele, et võlatunnistuse aluseks olevas laenulepingus võis sisalduda vahekohtu kokkulepe.⁵²

1.2.2. Võlgniku võimalused pärast laenuks vormistatud nõude esitamist.

Kui tavaliselt peaks võlausaldaja tõendama nõude olemasolu kui tema poolt väidetavat asjaolu, siis laenuks vormistatud nõude kui deklaratiivse võlatunnistuse esitamisel peab võlgnik tõendama kohustuse puudumist, seda, et tal ei ole võlatunnistusega tunnistatud võlga. Nõude maksmapanemise takistamiseks on võlgnikul kasutada lisaks võlatunnistusest endast tulenevatele vastuväidetele võlatunnistuse kehtivuse kohta ka põhinõudest tulenevad vastuväited.

⁴⁹ RKTko 3-2-1-69-06, p 13.

⁵⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 30 komm 4.3.

⁵¹ RKTko 3-2-1-21-06, p 15.

⁵² RKTko 3-2-1-2-14, p 12.

Kui aga võlgnikul ei ole vastuväiteid mis muudaks võimatuks nõude maksmapaneku, näiteks kui ei saa väita, et nõue oleks aegunud või täidetud ning ka võlatunnistuse vormistamine on toimunud korrektselt, rahuldab kohus ilmselt võlausaldaja nõude.

Riigikohus on oma lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-149-14 selgitanud kostja võimalusi veel pärast deklaratiivse võlatunnistuse esitamist tõendamiskoormise täiendavalt võlausaldaja kahjuks ümberpööramiseks. Kostja tõendamiskoormis ei ole piiramatult. Hea usu põhimõttest tulenevalt on võimalik, et asjaolu tõendamise koormis pöörduks ümber, kui kostja esitab asjaolud, mis viitavad nõude puudumise võimalikkusele. Tõendamiskoormise ümberpööramiseks peaks kostja tuginema seega sellisele asjaolule, mis otseselt viitaks laenusuhte puudumisele ja mille esinemine oleks hageja kontrolli all ning mille kohta kostjal ei oleks objektiivselt võimalik tõendeid esitada ja hageja on keeldunud asjaolu tõendamisele kaasa aitamast.⁵³

1.2.3. Deklaratiivse võlatunnistuse mõju nõude aegumisele

TsÜS § 158 alusel katkestab deklaratiivne võlatunnistus aegumise. Deklaratiivne võlatunnistus, mille sisuks on olemasoleva nõude tunnustamine, on sõltuvuses võlatunnistuse aluseks olevast põhikohustusest ning ei lõpeta ega muuda olemasolevat võlasuhet. Sellest tulenevalt kohaldub deklaratiivsest võlatunnistusest tulenevale nõudele põhikohustusest tuleneva nõude aegumistähtaeg.⁵⁴

TsÜS § 147 lg 1 järgi algab aegumistähtaeg nõude sissenõutavaks muutumisega, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seega saab aegumine katkeda üksnes juhul, kui võlgnik tunnustab nõuet pärast nõude sissenõutavaks muutumist. Aegumine ei saa katkeda, kui aegumine ei ole tunnustamise hetkel veel alanud. Seega ei saa aegumine katkeda, kui võlga tunnustatakse enne sissenõutavaks muutumist. Samas on Riigikohus omakorda märkinud, et pärast aegumistähtaja möödumist nõude tunnustamine võlatunnistusega on hinnatav aegumise vastuväitest loobumisena, kui võlatunnistus on tehinguna kehtivalt tehtud ning võlgnik oli loobutavast vastuväitest teadlik või pidi sellest teadma ja sai loobumise tagajärjest aru. Samuti võib selgesõnalist võla tunnustamist kokkuleppel võlausaldajaga pärast nõude aegumist

⁵³ RKTko 3-2-1-149-14, p 13.

⁵⁴ RKTko 3-2-1-63-08, p 15.

põhimõtteliselt lugeda ka nt kokkuleppeks aegumise pikendamise kohta TsÜS § 145 lg 2 mõttes.⁵⁵

1.3. Maksegraafiku õiguslik tähendus

Maksegraafikuid kasutatakse laialdaselt seoses rahaliste kohustuste osade kaupa tasumisega. Maksegraafikuid kasutatakse ka võlgade ümberkujundamise menetluses.⁵⁶ Nendega määratakse kindlaks igakordsete maksete suurused ning tasumise tähtajad. Maksegraafikul võivad õiguslikult olla erinevad tähendused. Maksegraafikut on võimalik käsitleda osapoolte vahelise kokkulepena ehk siis lepinguna kahe poole vahel, kuid sellel võib olla ka konkreetsematele instrumentidele viitav tähendus.

Teatud juhtudel on võimalik, et maksegraafik on käsitletav konstitutiivse võlatunnistusena. Näiteks, kui võlausaldaja loovutab nõude inkassoettevõtjale, mille peale viimane asub võlgnikult nõudma uue põhivõlana nii intressi, viivist kui esialgset põhivõlga ning selle kohta koostatakse maksegraafik, milles väljendub iseseisva kohustuse loomise tahe piisava selgusega, on see maksegraafik käsitletav konstitutiivse võlatunnistusena. Selliselt toimides on võimalik ka intressi kapitaliseerimine, ning võimalik on ka varem võlgnetatavatel intressilt ja viiviselt täiendava viivise arvestamine.⁵⁷ Seejuures on välistatud alussuhtest tulenevate vastuväidete esitamine võlatunnistuse abstraktsuse põhimõttest tulenevalt. Vastuväite saab võlgnik esitada vastuhagi näol VÕS § 1028 lg 1 nõudes.

Kui võlausaldaja sooviks juba laenu andes võimalust maksegraafikus tähtajaks tasumata jäetud intressidelt ja viivistelt veel viiviseid arvestada ning lepingus lepitakse kokku, et kõikidelt lepingu järgi tasumisele kuuluvatelt tähtajaks tasumata summadel arvestatakse viivist, rikuks selline kokkulepe VÕS § 113 lg 6 keeldu. Kuna eeltoodud kokkulepe on sõlmitud enne laenu põhiosa ning sellelt arvestatud intresside sissenõutavaks muutumist, ei saa laenusaja võimaliku viivituse korral lõplikult tasumisele kuuluvat summat ette näha. Seega sellise lepinguga VÕS § 113 lg 6 tuleneva keeluga vastuolev tehing on tühine TsÜS § 87 kohaselt, kuna keelu eesmärk on just tühisuse kaasa toomine.

⁵⁵ RKTko 3-2-1-146-13, p 23-24.

⁵⁶ Võlgade ümberkujundamise menetluse kohta vt T.Saarma. Principles of Debt Restructuring and Restrictions on Initiation of Debt Restructuring Proceedings. – Juridica International 2013 nr 20, lk 179-187.

⁵⁷ J. Ots. Intressilt viivise arvestamise keeld. - Juridica 2010/VI, lk 421jj.

Samuti on võimalik laenuandjal viivised põhivõla hulka lülitada ning nendelt täiendavaid viiviseid arvestada võla restruktureerimise juhtumitel, kui üldjoontes maksevõimeline võlgnik satub ajutistesse makseraskustesse ning läbirääkimiste tulemusel kujundatakse võlg ümber tingimusel, et laenusaja lubab tasuda laenusummalt arvestatud kuid tasumata jäänud intressi.

Riigikohus on tsiviilasjas nr 3-2-1-69-06 selgitanud lepingus sislduva maksegraafiku võimalikku tähendust ning mõju: “Poolte kokkuleppe tõlgendamisel tuleb muu hulgas välja selgitada ka kokkuleppes sisalduva maksegraafiku õiguslik tähendus. Kolleegium leiab, et kui võlatunnistusega (VÕS § 30) tekib kostjal kohustus tasuda maksegraafikujärgsed summad, siis nn deklaratiivse võlatunnistuse korral tuleb maksegraafikut käsitada eraldi kui tingimuslikku kompromissilepingut (VÕS § 578) maksetähtaja pikendamise kohta juhaks, kui kohustus on sissenõutav. Kompromissi puhul eeldatakse, et kompromissilepingu tagajärjel loobuvad lepingupooled oma nõuetest ning omandavad kompromissilepingu alusel uued õigused (VÕS § 578 lg 2).⁵⁸”

Riigikohus on selgitanud maksegraafiku alusel tasutavate nõuete aegumistähtaja arvestamist tsiviilasjas nr 3-2-1-12-10. Põhivõlgniku kohustus tulenes põhivõlgniku ja võlausaldaja vahel 14. märtsil 2002 sõlmitud lepingust, millega põhivõlgnik tunnistas rendilepingu mittekohasest täitmisest tekkinud võlgnevust ja nõustus tasuma võla lepingule lisatud maksegraafiku alusel. Kuna maksegraafikus nähti ette võla tasumine kuumaksetena, s.o lepiti kokku korduvate kohustuste täitmisel, leidis kohus, et nõuete aegumistähtaeg oli TsÜS § 154 järgi kolm aastat iga üksiku kohustuse jaoks ning aegumistähtaeg algas selle kalendriaasta lõppemisest, mil kohustusele vastav nõue sissenõutavaks muutus.⁵⁹ TsÜS § 154 näeb ette ühtse aegumistähtaja kõikidele perioodilistele maksetenõuetele sõltumata sellest, mis tehingust või millisest seadusest tulenevast alusest need tulenevad ja milline on perioodiliste kõrvalkohustuste puhul põhinõude aegumistähtaeg.⁶⁰

Kui maksegraafik, mis on olemuselt kas konstitutiivne või deklaratiivne võlatunnistus, sõlmitakse pärast põhinõude sissenõutavaks muutumist, peaks selline maksegraafik omama TsÜS § 158 lg 1 kohaselt aegumist katkestavat mõju. Võla tunnistamiseks ei ole piisav näiteks majandusaasta aruandes andmete kajastumine, kuivõrd see ei ole mõeldud

⁵⁸ RKTko 3-2-1-69-06

⁵⁹ RKTko 3-2-1-12-10, p 11.

⁶⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 154 komm 3.3.

võlausaldajale.⁶¹ Maksegraafik aga sõlmitakse laenusuhte poolte endi vahel. Kui deklaratiivsest võlatunnistusest tulenevale nõudele kohaldub põhikohustusest tuleneva nõude aegumistähtaeg, siis abstraktsel võlatunnistusel põhinev nõue aegub iseseisvalt ja sõltumatult kausaaltehingust tulenevast nõudest ja selle aegumisest ning temale kehtib reeglina TsÜS § 146 lg-st 1 tulenev aegumistähtaeg. Kui poolte vahel on sõlmitud maksegraafik, mis kujutab endast konstitutiivset võlatunnistust, tuleks lähtuda aegumistähtaaja määramisel põhikohustusele, et selle aegumine on katkenud ning uuesti alanud. Võlatunnistusest endast tulenevatele maksegraafiku maksetele tuleks kohaldada mitte TsÜS § 146 aegumist, vaid TsÜS § 154 põhimõtet.

1.4. Võla tunnistamine kohustusega ühinemise läbi

Võlausaldaja nõude sissenõutavus võib olla tagatud võla tunnistamisega kolmanda isiku poolt põhivõlgniku kõrval. Selleks annab võimaluse VÕS § 178, mis reguleerib kohustusega ühinemist, tuues võlasuhtesse juurde täiendava võlgniku. Sel juhul tunnistab kolmas isik esialgse võlgniku kõrval võlausaldaja ees esialgse võlgniku nõuet, muutudes ise samuti selle võlasuhte võlgnikuks ning tekib võlgnike paljusus. Kuna kohustusega ühinemise korral ei lõppe senise võlgniku vastutus, vaid võlasuhtesse lisandub uus võlgnik, võivad senine võlgnik ja kohustusega ühineda sooviv isik kohustusega ühinemise kokku leppida ilma võlausaldaja nõusolekuta.⁶²

Kohustusega ühinemine sarnaneb oma sisu ja rakendusala poolest eelkõige käenduslepingule. Käenduslepingu ning kohustustega ühinemise eristamine on keeruline juhul kui ühinemise eesmärk on lisatagatise andmine võlausaldajale, kuna mõlemal juhul on õiguslikud tagajärjed suures osas samad. Eristamine on võimalik küsides kolmanda isiku motiivide kohta solidaarselt võlgnikuga tema kohustuse eest vastutamisel. Kahtluse korral on kohustusega ühinemisega tegemist siis, kui kohustusega ühinenud isikul on isiklik (õiguslik või majanduslik) huvi kohustuse täitmise vastu. Kui aga kolmanda isiku soov vastutada solidaarselt võlgnikuga viimase kohustuse täitmise eest on kantud üksnes võlausaldajale lisatagatise andmise motiivist, on üldjuhul tegemist käenduslepinguga. Eradjuhul on VÕS § 178 lg 3 kohaselt võimalik ka sellel motiivil kohustusega ühinemine. Kui kolmanda isiku soov vastutada solidaarselt võlgnikuga on kantud üksnes lisatagatise andmise motiivist ning

⁶¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 158 kōmm 3.1.

⁶² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 178 kōmm 3.2.

puudub isiklik huvi kohustuse täitmise vastu, on võimalik ka kohustusega ühinemine tagamise eesmärgil.⁶³ Riigikohus on tagamise eesmärgil kohustusega ühinemise ja käenduse eristamist selgitanud selliselt, et kohustusega ühinedes muutub isik võlgnikuks, käendaja kohustus on aga tagada põhivõlgniku kohustuse täitmist. Kohustusega ühinemise korral on isikul isiklik huvi lepingu täitmise ja võlausaldaja soorituse vastu. Käenduse puhul selline huvi puudub ning isik tagab võlgniku kohustust reeglina isikliku sideme tõttu.⁶⁴

Kuna olemuselt on kohustuse tagamise eesmärgil kohustusega ühinemine sarnane käendusega, kohaldatakse VÕS § 178 lõigete 3 ja 4 kohaselt sellise juhul lisaks vastavalt võlaõigusseaduse § 144, §145, § 149 ja § 152. Üksikjuhul võib mõistlikuks osutada ka ülejäänud käenduse sätete kohaldamine analoogia alusel.⁶⁵ Võla tunnistamisele tagamise eesmärgil käenduse sätete kohaldamine tagab kolmandale isikule käendajaga võrdse kaitse, kuna olulised sätted, mis reguleerivad käenduse puhul lepingu vormi, käendaja vastutust ja vastuväiteid ning käendaja tagasinõudeõigust, on kohaldatavad ka tagamise eesmärgil kohustusega ühinemise juhtudele.

Kohustusega ühinemine on reeglina vormivaba, VÕS § 178 lg 2 ei märgi, mis vormis peab kokkulepe kohustusega ühinemise kohta olema sõlmitud. Erandi toob sama paragrahvi lõige 3, millest tuleneb, et juhul kui kohustusega ühinetakse tagamise eesmärgil, kehtib sellisele kohustusega ühinemisele VÕS §-st 144 tulenev käenduslepingu vorminõuete regulatsioon. VÕS § 144 lg 2 kohaselt peab tarbijakäendusleping olema sõlmitud kirjalikus vormis (TsÜS § 78 reeglitele vastavalt). Seega tuleb ka tagamise eesmärgil kohustusega ühinemise leping sõlmida kirjalikus vormis, kui kohustusega ühineb füüsiline isik.

Vorminõuded võivad tuleneda ka VÕS § 11 lg-st 3, mille kohaselt tuleb põhilepinguga samas vormis sõlmida ka kokkulepped tagatiste ja teiste kõrvalkohustuste kohta, samuti lepingust tulenevate nõuete loovutamise või kohustuste ülevõtmise kohta, kui seadusest või lepingust ei tulene teisiti. Kuigi VÕS §-s 178 reguleeritud kohustusega ühinemine ei ole olemuselt samane kohustuse ülevõtmisega, kuna kohustusest ei vabastata esialgset võlgnikku, võib seaduse grammatilise ning objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise tulemusel jõuda arusaamale, et silmas on peetud ka kohustusega ühinemise juhtusid. Seadus käsitleb kohustusega ühinemist tagamise eesmärgil kohustuse ülevõtmise erivormina ning kohaldab sellele käenduse sätteid.

⁶³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 178 komm 3.3.

⁶⁴ RKTko 3-2-1-8-06, p 14.

⁶⁵ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 178 komm 3.3.

Käendusele VÕS § 11 lg 3 selle sõnastusest tulenevalt laieneb, seega puudub argument, miks ei peaks VÕS § 11 lg 3 laienema ka kohustusega ühinemisele tagamise eesmärgil. Seega kui ühinetakse kinnisasja ostuhinna tasumise kohustusega, tuleb sellekohane kokkulepe sõlmida notariaalses vormis. Kuna VÕS § 11 lg 3 ei erista seadusest tulenevaid ja poolte kokkuleppest tulenevaid vorminõudeid, kehtib säte ka juhtudel, kui vorminõue tuleneb poolte kokkuleppest.

Kui tehingu vorminõuded tulenevad seadusest, on põhileping vastava vorminõude järgimata jätmise korral TsÜS § 83 lg-e 1 kohaselt tühine. TsÜS § 83 lg 1 lõpuosast tuleneb erand juhuks kui seadusest tuleneva vorminõude eesmärgiks ei ole tehingu tühisuse kaasatamine. Kui vorminõue täidab hoiatamis- või nõustamisfunktsiooni, on vorminõude eesmärk välistada vorminõudele mittevastava tehingu kehtivus.⁶⁶ VÕS § 144 lg 2 vorminõue kannab endas hoiatusfunktsiooni ning seetõttu ei tule selle sätte juures eelmainitud erand reeglina kohaldamisele.⁶⁷ Seega on tühine kohustuse tagamise eesmärgil kohustusega ühinemise leping kui tarbija ei ole selle sõlmimisel järginud kirjalikku vormi.

Kui põhilepingu vorminõue tuleneks kohustusega ühinemise lepingule läbi VÕS § 11 lg-e 3, on oluline vorminõude kohustuslikkuse tuvastamisel selgitada, kas seadusest või pooltevahelisest kokkuleppest ei tulene teisti. Kui vorminõue tuleneb seadusest, tuleb TsÜS § 83 lg 1 kohaselt vorminõuet järgimata tehtud tagamise eesmärgil kohustusega ühinemise lepingu kehtivuseks tuvastada, et vorminõude eesmärk ei ole sellise tehingu tühisuse kaasatamine. Seega tuleb sellises olukorras jällegi hinnata vorminõude funktsioonist lähtuvalt sätte eesmärki. Kui vorminõue tuleneb poolte kokkuleppest, oleneb tulemus sellest, milles pooled kokku on leppinud. Samuti võivad pooled kokkulepet muuta, võimaldades VÕS § 178 lg 2 kokkuleppe sõlmimise ka ilma põhilepingu vorminõuet järgimata.

Käenduslepingu regulatsioonist tulenevalt kohustub käendaja kolmanda isikuna võlausaldaja ees vastutama põhivõlgniku kohustuse täitmise eest. Vastuväited on käendajal samad, mis põhivõlgnikul ning käenduslepingust võivad ka täiendada vastuväited tulla. VÕS § 142 lg 2 kohaselt võib tagada ka tingimuslikku kohustust. Samuti võib käendada ka tulevast kohustus, kuid seda üksnes juhul kui kohustus on piisavalt määratud. VÕS § 142 lg 3 võimaldab käenduse ulatust piirata rahasumma, tähtaja või muu asjaoluga.

⁶⁶ K. Sein. Tehingu vorminõuded ja nende järgimata jätmise tagajärjed. - Juridica 2010/VII, lk 514.

⁶⁷ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 144 komm 3.2.3.

Eelduse kohaselt on VÕS § 145 lõikest 1 tulenevalt põhivõlgnik ning käendaja võlausaldaja ees solidaarvõlgnikud VÕS § 65 lg 1 mõttes. Kui mitu isikut peavad täitma kohustuse solidaarselt, siis võib võlausaldaja VÕS § 65 lg 1 järgi nõuda kohustuse täielikku või osalist täitmist kõigilt võlgnikelt ühiselt või igaühelt või mõnelt neilt. See säte annab võlausaldajale otsustamisvabaduse küsimuses, millise solidaarvõlgniku vastu esitada vajaduse korral hagi.⁶⁸ Solidaarvastutuse eeldus ei kehti kui käenduslepinguga on ette nähtud, et käendaja vastutab üksnes juhul, kui võlausaldaja ei saa nõuet põhivõlgniku vastu rahuldada. Selline kokkulepe peab selgelt nähtuma lepingust. Õiguskäibes on täiendavat vastutust väljendatud näiteks vormeliga "...vastutab üksnes juhul, kui võlgnevust ei ole võimalik täita võlgniku arvel...".⁶⁹

VÕS § 145 lg 2 kohaselt vastutab käendaja käendatava kohustuse eest täies ulatuses. Ta vastutab ka kohustuse rikkumisest tulenevate tagajärgede, eelkõige viivise ja leppetrahvi maksmise ning kahju hüvitamise eest, samuti lepingust taganemise või lepingu ülesütlemisega seotud kulude hüvitamise eest. Võla põhivõlgnikult sissenõudmisega seotud kulude hüvitamise eest vastutab käendaja, kui talle anti sissenõudmise kavatsusest õigeaegse teatamisega võimalus neid kulusid vältida. Kusjuures ei piira käendaja vastutuse sätteid tema vastutust temast sõltuva kohustuse rikkumise eest, ning käenduslepingus märgitud piirsumma kaitseb käendajat üksnes tagatud võla suurenemise eest, mitte aga nt käendaja enda viivitusest tekkivate nõuete, eelkõige viivisenõude või menetluskulunõuete vastu, st need saab võlausaldaja käendaja vastu esitada ka piirsummat ületavas osas.⁷⁰ Käendaja vastutuse maksimumsumma kaitseb käendajat küll nõude suurenemise eest, kuid mitte juhul kui suurenemine oli tingitud temast endast tulenevatest asjaoludest.

Eraldi on VÕS §-s 143 reguleeritud tarbijakäendus, mis kujutab endast käenduslepingut, kus, käendajaks on füüsiline isik. Siinjuures ei küsita võimalike käenduse andmise majanduslike või isiklike motiivide järele. Tarbijakäendusleping on tühine, kui ei ole kokku lepitud käendaja vastutuse rahalises maksimumsummas.

Käendusel on kohustusega ühinemisega palju sarnaseid omadusi. Mõlemal juhul ei ole vajalik võlausaldaja nõustumus, võimalikud vastuväited on samad ning vastutus võlausaldaja ees on solidaarne. Oluline olemuslik erinevus käendusel ja kohustusega tagamise eesmärgil ühinemisel on asjaolu, et ühinedes kohustusega, muutub ühineja ise kohustuse võlgnikuks ning seega tunnistab temal lasuvat kohustust, mis varem lasus üksnes esialgsel võlgnikul.

⁶⁸ RKTko 3-2-1-5-05, p 16.

⁶⁹ RKTko 3-2-1-137-03, p 24.

⁷⁰ RKTko 3-2-1-8-13, p 12.

Kuigi ka käendaja vastutab solidaarselt põhivõlgnikuga, ei ole ta siiski muutunud võlgnikuks ega tunnistanud võlga, käendaja asub üksnes tagatise rollis. Erinevalt abstraktsest võlatunnistusest, tunnistatakse kohustusega ühinemisel sama võlga millega ühinetakse, seega ei toimu uue kohustuse loomist.

1.5. Negatiivne võlatunnistus

Negatiivne võlatunnistus väljendub VÕS § 207 lg-s 2, mille kohaselt kohaldatakse võlasuhte lõppemise kohta sätestatud, kui võlasuhte pooled on kokku leppinud või võlausaldaja tunnistab, et võlasuhet ei ole. Negatiivse võlatunnistusega ei tunnistata mitte võla kui kohustuse olemasolu, vaid kohustuse puudumist. Antakse tunnistus sellest, et poolte vahel ei ole kohustusi. Negatiivse võlatunnistuse puhul tunnistab võlausaldaja, et võlasuhet enam ei ole.

Negatiivne võlatunnistus on asjaõiguslik käsutus ning seega abstraktne aluseks olevast võlasuhtest. Kui negatiivsel võlatunnistusel puudub õiguslik alus võib võlausaldaja selle välja nõuda alusetu rikastumise sätete alusel (VÕS § 1028 jj).⁷¹

Nõudest loobumise leping ei pea olema kindlas vormis. VÕS § 13 lg-st 2 tuleneb, et kui leping on lepingupoolte kokkuleppel sõlmitud teatud vormis, ei pea seda vormi lepingu muutmisel või lõpetamisel järgima, kui lepingust ei tulene teisiti. Ka juhul kui vorminõue tuleneb seadusest, ei pea võlasuhte lõpetamise kokkulepe olema sõlmitud samas vormis, kuna võlasuhte lõpetamise kokkulepe on nõudeõiguse käsutus, millele ei laiene kohustamistehingule kehtestatud vorminõuded.⁷² Kuna ka negatiivne võlatunnistus, nagu ka nõudest loobumise leping, on asjaõiguslik käsutus, võib järeldada, et ka sellele ei kehti kohustustehingu vorminõuded ning võlausaldaja võib nõudest loobumiseks anda negatiivse võlatunnistuse muus vormis kui seadusest või põhilepingust tulenev.

Olemuselt on negatiivne võlatunnistus sarnane tavalisele võlatunnistusele ning saab olla kas deklaratiivne või abstraktne vastavalt sellele, kas sellega antakse iseseisev nõudealus või mitte. VÕS § 207 lg-s 2 on defineeritud konstitutiivne negatiivne võlatunnistus, mille

⁷¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 207 kamm 4.3

⁷² Samas, § 207 kamm 4.1.

tagajärjel lõppevad ka aktsessoorsed tagatised.⁷³ Seega selline võlatunnistus mille kehtivus ei sõltu selle aluseks olnud põhikohustusest ning on seotud viimasega üksnes täitmise kaudu. Nii võiks negatiivse võlatunnistuse, millest tuleneb nõuete puudumine teise poole suhtes, välja nõuda kui tegelikult eksisteerivad esimesel poolel siiski nõuded teise suhtes.

Kuna sellise dokumendi väljaandmisel võlausaldaja poolt kohaldatakse võlasuhte lõppemise kohta sätestatud, peaks tähendama see, et negatiivse võlatunnistuse andmisel lõppevad poolte vahel õigussuhted. Riigikohus on samuti märkinud, et kui võlausaldaja on tunnistanud, et võlasuhet ei ole, siis lakkab olemast ka võlgniku kohustus teha teise isiku kasuks teatud tegu või jätta see tegemata ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist.⁷⁴ Samas ei ole see lõplik õigussuhete lõpetamine, kuna eksisteerib jätkuvalt võimalus võlatunnistuse väljanõudmiseks ehk võlausaldajal õigus negatiivne võlatunnistus teatud alustel tagasi nõuda. Seega tundub, et negatiivse võlatunnistuse puhul on see lõpetatus siiski teatud määral tingimuslik, sest teooriakirjandusest ning kohtupraktikast⁷⁵ tuleneb võimalus sellise võlatunnistuse tagasi nõudmiseks. Kohtupraktikas hetkel aga selline kaasus autorile teadaolevalt puudub, kus oleks õigusliku alusega antud konstitutiivne negatiivne võlatunnistus tagasi nõutud alusetu rikastumise sätete alusel.

Võib järeldada, et senikaua kuni negatiivset võlatunnistust tagasi nõutud ei ole, on sellest tulenev kokkulepe kehtiv ning omab sellest tulenevat võlasuhet lõpetavat mõju. Seega kui kohtus esitatakse negatiivne abstraktne võlatunnistus kui kokkulepe poolte vahel, millega võlausaldaja tunnistab, et võlasuhet ei ole, võib kohus eeldada, et võlasuhte poolte vahel on lõppenud võlatunnistuses märgitud tingimustel. Seda, et selline kokkulepe ei kehti, tuleb tõendada võlausaldajal alusetu rikastumise hagi esitamisel negatiivse võlatunnistuse tagasinõudmiseks.

1.6. Võlatunnistus kompromissilepingus

Kui teatud pooltevaheline õigussuhe ning sellest tulenevad kohustused ja õigused on ebaselged, on pooltel võimalik oma positsioonide kindlustamiseks ja kinnitamiseks sõlmida kompromissileping VÕS § 578 lg 1 mõttes. Kompromissileping võib omada sarnaseid jooni

⁷³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 207 komm 4.3.

⁷⁴ RKTko 3-2-1-43-04, p 15.

⁷⁵ Tallinna Ringkonnakohus on oma 12. jaanuari 2010.a. otsuses tsiviilasjas nr 2-06-31631 leidnud, et negatiivne võlatunnistus ning sellest tulenevad tagajärjed on jõus ning tuvastatud korrektselt kui võlausaldaja ei ole esitanud nõuet negatiivse võlatunnistuse väljanõudmiseks alusetu rikastumise (VÕS § 1028 jj) sätete järgi.

teiste võlaõiguslike instituutidega nagu võlatunnistus või nõudest loobumine. Eristab teistest kompromissilepingut just asjaolu, et sellega soovitakse tuua selgust õigussuhtesse ning muuta see vaieldamatuks, uuendades seejuures nõude alust. Pooled tunnistavad kohustusi uuenenud kujul ning vormistavad selle tunnistuse kompromissilepinguks, mis on uueks nõudealuseks, et neid kohustusi maksta panna. Selliselt toimides on võimalik pooltevahelisse arusaamatusse õigussuhtesse tuua selgust ja kindlust ning võimalik, et ka välistada tulevased kohtuvaidlused.

Kompromissileping võib sisaldada ka võlatunnistust. Lepingupoole kompromissilepingus väljendatud tahe selle kohta, et ta tunnustab teise poole nõuet võib olla käsitatav konstitutiivse võlatunnistusena VÕS § 30 mõttes. Poolte tahe selle kohta, et üks lepingupool loobub oma nõudest teise poole vastu võib olla käsitatav ka nõudest loobumisena VÕS § 207 lg 1 mõttes. Teisalt võib kompromissilepingus sisalduda ka üksnes deklaratiivne võlatunnistus, mille eesmärgiks ei ole luua uut kohustust, vaid üksnes olemasoleva kohustuse kinnitamine ja seeläbi võlgniku loobumine võimalikest vastuväidetest võlale, millega samuti lihtsustatakse võla sissenõudmist.⁷⁶

Ebaselgus VÕS § 578 lg 2 teise lause kohaselt on ka ebakindlus nõude sissenõutavuse suhtes. Kui kompromissilepingu ainsaks sisuks on tunnustada nõude sissenõutavust, sarnaneb see võlatunnistusele. Kompromissi sisu sarnaselt võlatunnistusele on lihtsustada sissenõutavust läbi võla tunnustamise, samas erinevalt deklaratiivsest võlatunnistusest on see ise nõude alus, mitte üksnes tõendamiskoormust muutev dokument nagu seda on deklaratiivne võlatunnistus. Samuti on kompromissiga võimalik jätta kehtima ka eelmised kohustused ning nendest tulenevad vastuväited, mida aga konstitutiivse võlatunnistus kasutada ei luba, kuna konstitutiivne võlatunnistus on mitteaktseessoorne ega võimalda vastuväiteid selle aluseks olevale võlasuhtele toetudes. Nii tulebki igal konkreetsel juhtumil tõlgendada olukorda vastavalt asjaoludele ning tuvastada, kas sõlmiti kompromissileping või võlatunnistus, kuna vastavad õiguslikud tagajärjed on erinevad.

VÕS § 578 lg 2 kohaselt eeldatakse, et kompromissilepingu tagajärjel loobuvad lepingupoole oma nõuetest ning omandavad kompromissilepingu alusel uued õigused. Selline eeldus ei tähenda isenesest seda, et kui pooled sõlmivad kompromissilepingu, siis loobuvad nad vastastikku kõikidest olemasolevatest nõuetest, mis neil on üksteise vastu (VÕS § 207 lg 1), või tunnistavad vastastikku, et neil ei ole teineteise vastu ükskõik missugusel alusel mingeid nõudeid (VÕS § 207 lg 2). Kompromissilepinguks on VÕS § 578 lg 1 esimese

⁷⁶ RKTko 3-2-1-87-07, p 17.

lause järgi leping, millega muudetakse õiguslikult vaieldav või ebaselge õigussuhe vaieldamatuks poolte vastastikuste järeleandmiste teel. Kompromissilepingul, nagu igal teisel lepingul, on oma ese, s.t konkreetne suhe või suhete ring, mida lepinguga reguleeritakse. Seega eeldatakse VÕS § 578 lg 2 järgi nõuetest loobumist (VÕS § 207) ja nõude tunnustamist (VÕS § 30) üksnes nendes vaieldavates või ebaselgetes küsimustes, mille üle pooled läbi rääkisid ja mille kohta nad sõlmisid kompromissilepingu kui kohustustehingu.⁷⁷ Nõudest loobumist ei eeldata ulatuses, mida kompromissileping ei käsitle ning võla tunnustamist saab samuti jaatada üksnes ulatuses, milles kompromissileping selle ette näeb. Nõuete osas, mis esialgse võlasuhte elementideks olid, kuid mida kompromissilepingus ei käsitleta, ei kehti need eeldused.

Riigikohus on märkinud tsiviilasjas nr 3-2-1-87-07 järgmist: “Kas kompromissilepingu sõlmimisega lõppevad poolte algsed nõuded ning need asenduvad kompromissilepingus kokkulepituga või jäävad algsed kohustused kehtima paralleelselt kompromissilepinguga, sõltub sellest, milline oli poolte tahe kokkulepet sõlmides.”. Seega, kui pooled on teatud küsimusi käsitlenud, eeldatakse VÕS § 578 lg 2 järgi nende osas nõuetest loobumist (VÕS § 207) ja uute, kompromissilepingus täpsustatud nõuete tunnustamist (VÕS § 30). Eelduse lükkab ümber pooltevaheline kompromissilepingus sisalduv kokkulepe selle kohta, et kehtima jäävad paralleelselt käsitletud kohustustega ka esialgsed kohustused. Kokkuleppega võrdset toimet omab ka vaidluse korral poolte ühine nõustumus selle kohta, et kompromissi sõlmides oli mõlema tahe lõpetada poolte algsed nõuded.

Kompromiss loob poolte nõusolekul uue nõudealuse, seejuures täpsustades ning selgitades võlasuhte asjaolusid. See ei ole täiendav nõudealus. Kuigi kompromissilepingu sõlmimisel eeldatakse, et kompromissilepingu tagajärjel loobuvad lepingupooled oma nõuetest ning omandavad kompromissilepingu alusel uued õigused, ei saa nad isegi juhul kui varasemad nõuded jäävad kehtima ulatuses, millest kompromissilepingus ei räägita,⁷⁸ nõudeid maksmata panna muul alusel kui kompromissileping.

Võlaõigusseaduses sisalduvad kompromissilepingu sätted ei kehtesta kompromissilepingule kindlaid vorminõudeid. VÕS § 13 lg 2 kohaselt ei pea lepingu muutmisel järgima sama

⁷⁷ RKTko 3-2-1-40-10, p 12.

⁷⁸ Riigikohus on märkinud oma otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-44-08, et kompromissilepingul on oma ese, s.t konkreetne suhe või suhete ring, mida lepinguga reguleeritakse. Seega eeldatakse VÕS § 578 lg 2 järgi nõuetest loobumist (VÕS § 207) ja nõude tunnustamist (VÕS § 30) üksnes nendes vaieldavates või ebaselgetes küsimustes, mille üle pooled läbi rääkisid ja mille üle nad sõlmisid kompromissilepingu kui kohustustehingu. Seda seisukohta on ka hilisemates otsustes väljendatud.

kokkuleppelist vormi, milles pooled lepingu sõlmisid, kui just lepingust endast ei tulene teisiti. Juhul kui ka lepingus oli ette nähtud lepingu muutmise vorm, ei või üks pool sellel tugineda, kui teine pool võis tema käitumisest aru saada, et pool oli nõus lepingu muutmise teistsuguses vormis (VÕS § 13 lg 3). Kompromiss on kohustusleping, mille alusel pooled käsutavad oma nõudeid.⁷⁹ Kui vorminõue tuleneb seadusest, tuleb kompromissilepingu sõlmimisel järgida seda vorminõuet.⁸⁰

Kompromissileping on instrument, millega pooled võivad kujundada nendevahelist õigussuhet täpselt nii nagu nemad soovivad vastastikkusel nõusolekul ning võivad selle ka lõpetada. Oluline on silmas pidada, et kompromissilepingut ei saa sõlmida absoluutselt kõigi võimalike suhtes. Võimalik on see vaid nende suhtes, mille sisu võivad pooled ise kujundada. Näiteks ei saa kompromissilepinguga lõpetada või muuta seadusest tulenevaid ülalpidamiskohustusi, perekonnaliikmetevahelisi seadusest tulenevaid kohustusi, samuti ei saa kompromissilepinguga muuta veel elava isiku õigusi pärandi suhtes.⁸¹ Seda seisukohta on kinnitanud ka Riigikohus, märkides lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-150-14, et kompromissi võib põhimõtteliselt sõlmida igasugustest erinevatest õigussuhetest tulenevate kohustuste suhtes, mida pooled saavad ise kujundada. Pooled ei saa aga kompromissilepinguga ümber kujundada seadusest pooltele tulenevaid kohustusi.⁸²

Kompromissipakkumine võib olla nõude tunnustamine kui sellest selgub, et nõude alust ei vaidlustata, kuid üldiselt ei saa nurjunud kompromissiläbirääkimistel esitatud avaldustele nõude tunnustamisena tugineda.⁸³

Kompromissilepingust tulenevatele nõuetele võib esitada ka õiguste kuritarvitamise keelu vastuväite, kui nõude esitanud pool teab, et tegelikult kompromissilepinguga muudetud kohustusi ei olnud poolte vahel tekkinud või nende alus on ära langenud.⁸⁴

⁷⁹ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu : Tartu Ülikooli kirjastus 2009, lk 286.

⁸⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§208-618). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, § 578 komm 3.2.

⁸¹ Samas, § 578 komm 3.2.

⁸² RKTko 3-2-1-150-14, p 14.

⁸³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 158 komm 3.1.

⁸⁴ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§208-618). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, § 578 komm 3.1.

2. Saldoteatisega võla tunnistamine ning nõude tõendamine

2.1. Saldoteatiste liigid ja funktsioonid

Enamuses õigusüsteemides tunnustatakse võlatunnistuse erivormina saldokinnitust. Erinevus ilmneb uue tehingu alustehingust kehtivuse juures. Šveitsis ei tunnustata abstraktset võlatunnistust, kuid tunnustatakse abstraktset saldo kinnitamist.⁸⁵ Eestis on saldokinnituste teema selgelt läbirääkimata ning seetõttu on ka kohtute seisukohad poolte esitatud saldoteatiste kohta teataval määral vastuolulised.

Kontsernisiseselt on võimalik ka positiivsete saldode realiseerimine cash pooling’u, ehk kontsernisese rahakoondamissüsteemi kaudu. Süsteem seisneb sellest, et osalevate tütarettevõtjate kontode saldod viiakse iga päeva lõpus nulli, kandes raha üle kontsernikontole ja sealt vastavalt vajadusele tütarettevõtjate kontodele. Summa, mis jääb selle tulemusena kontsernikonto omanikule alles, paigutatakse pank hoiusena, kui koondsaldo on positiivne, või laenatakse pangalt, kui saldo jääb negatiivseks. Tehinguid ning saldode nullimist viib läbi pank sellekohase lepingu alusel. Kontsernikonto kasutamine võimaldab liigutada raha kiirelt kontserni sees ühest kohast teise, ilma üleliigsete tehinguteta.⁸⁶

VÕS § 204 lg 1 kohaselt võib jooksva arve lepingu alusel tekkivate nõuete ja kohustuste tasaarvestamise järel tekkinud negatiivse saldo lugeda võlatunnistuseks. Eristada tuleb jooksva arve alusel antud saldoteatist VÕS § 204 lg 2 mõttes ja üksikute ehk mittepüsivate võlgnevuste kinnitamist saldoteatise esitamisega, mis ei allu VÕS § 204 lg 2 regulatsioonile. Tallinna Ringkonnakohtus on samuti märkinud, et mitte iga saldokinnitus ei allu VÕS § 204 regulatsioonile.⁸⁷

⁸⁵ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu : Tartu Ülikooli kirjastus 2009, lk 290-291.

⁸⁶ K. Kull. Kontsernisese *cash pooling*’u kasutamise võimalikud piirangud. - Juridica 2011/X, lk 740 jj.

⁸⁷ Tallinna Ringkonnakohtu 30. aprilli .2009.a. otsus tsiviilasjas nr 2-07-14572. Kohus selgitas, et väide, mille kohaselt kinnitavad arve saamist kostja poolt vaidlustamata saldokinnitused, on asjakohatu. VÕS § 204 lg 2 kohaselt loetakse negatiivne saldokinnitus võlatunnistuseks ainult arveldamisel jooksva arve printsiibi alusel ning tõendeid selle kohta, et pooltevaheline arveldamine oli korraldatud VÕS § 203 lg 1 tähenduses jooksva arve

VÕS § 203-205 kohaldamiseks on oluline jooksva arve lepingu sõlmimine poolte vahel. Seadusest ei tulene, et see leping peab olema kirjalikus vormis, järelikult sobib ka suuline vorm, kuid sellekohane kokkulepe peab poolte vahel olema. Jooksva arve lepingus fikseeritakse mitmed olulised kokkulepped, mis on vajalikud jooksva arve alusel kohustuste summeerimiseks ning tasaarvestamiseks. Milliste vastastikkuste nõuete suhtes kasutatakse jooksvat arvet ja millised nõuded jooksvale arvele kantakse, määratakse jooksva arve lepinguga.⁸⁸ Jooksvale arvele ei või kanda nõudeid, mis ei ole seotud pooltevahelise püsiva ärisuhtega ning samuti neid nõudeid, mille tasaarvestamine ei ole lubatud. Samuti määratakse jooksva arve lepinguga see, kes korraldab jooksva arve pidamist, st teeb kindlaks nõuded, mis sellele kanda tuleb, koostab vastava arvestuse, summeerib jooksvale arvele kantud nõuded ja arvutab arveldusperioodi lõpus välja saldonõude suuruse.⁸⁹ Jooksva arve lepingus määratakse ka arveldusperioodi pikkus, mis kokkuleppe puudumisel on eelduslikult üks aasta.

Jooksva arve lepingu võivad sõlmida üksnes majandus- või kutsetegevusega tegelevad isikud, kellel on omavaheline püsiv ärisuhe, mille raames vastastikku püsivalt müüakse kaupu või osutatakse teenuseid.⁹⁰ Seega on nimetatud regulatsiooni alt välja jäetud kõik eraisikud, kes ei tegutse majandus- või kutsetegevuses ning need majandus või kutsetegevuses tegutsevad isikud, kelle nõuded ja kohustused ei tulene püsivast kaupade või teenuste vastastikkusest müümisest ja osutamisest jooksva arve lepingu alusel. Eelnimetatud juhtumitel ei ole nende isikute negatiivsed lõppsaldod arvestusperioodi lõpul käsitletavad seadusest tulevalt võlatunnistusena.

Jooksva arve lepingu reeglite kohaselt toimivad näiteks pangad isikuga kontolepingu sõlmimise tulemusel. Konto on krediidasutuse kui kontopidaja ja kliendi vahel sõlmitud lepingu alusel rahaliste nõuete kohustuste üle arvepidamiseks kasutatav registri element, mille võib avada üksnes konkreetse isiku nimel ning nii, et oleks igakülgsest välistatud eksimused või kahtlused kontoomaniku isiku suhtes. VÕS § 714 lg 1 kohustusest tulenevalt peab krediidasutus kontopidajana igal ajahetkel, või vähemalt igal hetkel, kui tuuakse välja konto saldo kooskõlas VÕS § 203 ja § 204 lõikes 2 sätestatud jooksva arve normidega, teadma, kelle kasuks on rahaliste õiguste/kohustuste saldo.⁹¹

põhimõttel, kohtule esitatud ei ole.

⁸⁸ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 203 komm 3.1.

⁸⁹ Samas, § 204 komm 3.1.

⁹⁰ Samas, § 203 komm 3.1.

⁹¹ K. Siibak. Kontosuhet käsitleva kohtupraktika mõningad probleemid. - Juridica 2014/IX, lk 653jj.

Kohtupraktika kohaselt on arvelduskontol olev raha käsitatav arvelduskonto omaniku varalise nõudena panga ehk kontopidaja vastu arvelduskontol näidatud ulatuses ning kuulub kontoomanikule sõltumata sellest, millisel viisil kontole kantud raha on kontoomaniku käsutusse jõudnud ning kas kontoomanikul lasuvad seoses selle raha kasutamisega mingid õiguslikud kohustused.⁹² Sisuliselt on tegemist ajas muutuva võlatunnistusega, kuid eripära on selles, et kohustus on igal hetkel sissenõutav ning viiviste arvestamine võlausaldaja kui kontopidaja kasuks aset ei leia, kuna reeglina täidetakse kohustus väljamakse näol koheselt nõude esitamisel.

Tihti peale ei sõlmi ettevõtjad omavahel jooksva arve lepinguid. Võibolla ei usaldata teist poolt piisavalt arvelduste tegemisel või leitakse, et tekkivate nõuete ja kohustuste arv pole selline, et nende üle peaks pidevalt eraldi arvestust pidama. Pooltel on võimalik ka majandusaasta lõpus teha ühekordne tasaarvestus VÕS § 197 kohaselt.

Jooksva arvega mitteseotud nõuete alusel saldoteatiste esitamist reguleerib Raamatupidamise seadus⁹³, mille § 15 lg-st 3 tuleneb kohustus muu hulgas majandusaasta aruande koostamiseks inventeerida raamatupidamiskohustuslase varade ja kohustuste saldod. Inventeerimiseks kasutatakse praktikas enamasti saldoteatiste esitamist kus üks ettevõtte saabab omapoolse allkirjastatud arvelduste seisuga teisele ettevõttele, kellel palutakse kinnitada võlgnevuse või nõude suurus ning siis see esialgsele saatjale tagastada. Mõnikord on nendes dokumentides märgitud, et tähtjaks andmete mittetagastamisel loetakse saldokinnituse õigeks. Saldoteatiste kasutamine pole otseselt kohustus. Kui leidub mõni tulemuslikum arvelduste inventeerimise viis või tegemist on ebaoluliste summadega, ei ole kohustust saldoteatise väljastada, kuid praktikas on see kõige levinum viis. Selge saldoteatise puudutav regulatsioon seaduses puudub. Ometigi on kohtud mõningatel juhtudel lugenud ka mittepüsivates ärisuhetes väljastatud saldoteatise võrdseks võlga tõendavate instrumentidega.⁹⁴

Oluline roll on ka sellel, kelle poolt on saadetud kinnitatud saldoteatis. Seda eekõige sellest seisukohast, kumb pooltest on saldoteatise allkirjastanud. Kui võlgniku poolt allkirjastatud ning saadetud saldoteatise võlatunnistuseks lugemine on loogikaga kooskõlas, siis

⁹² K. Siibak. Kontosuhet käsitleva kohtupraktika mõningad probleemid. - Juridica 2014/IX, lk 655.

⁹³ Raamatupidamise seadus. 20. november 2002. – RT I 2002, 102, 600; RT I, 13.03.2014, 50.

⁹⁴ Ringkonnakohtu 26. aprilli 2012.a otsus tsiviilasjas nr 2-11-12211 ning Pärnu Maakohtu 10.aprill 2006.a. otsus asjas nr 2-04-480.

võlausaldaja poolt saadetud saldoteatis, millel ei ole võlgniku allkirja, ei tohiks omada sellist õigussuhteid või tõendamiskoormust muutvat mõju.⁹⁵

Kohtupraktikas kasutatakse nii termineid “saldokinnitus” kui “saldoteatis”. Olemuselt tähistatakse nendega enamasti sisuliselt sama eesmärki teenivat raamatupidamisdokumenti, mille eesmärk on ettevõtte aastaaruande koostamiseks nõuete ja kohustuste saldode inventeerimine.

2.2. Saldoteatis mittepüsivates ärisuhetes olevate poolte vahel

2.2.1. Saldoteatise siduvus

Saldoteatisena võib käsitada teadet omavaheliste arvelduste seisust ning saldokinnitust kui dokumenti või osa sellest dokumendist, milles üks pool kinnitab arvelduste seisu. Samas kinnitab esialgne dokumendi esitaja eelduslikult omapoolse saldode seisust teatamisega juba ka seda, et saldod on sellised nagu saldoteatisel toodud ning ka raamatupidajad kasutava “kinnitust” ja “teatist” tihti vaheldumisi. Seadusest ei selgu, millist mõistet eelistada või millist tähendust ühele või teisele terminile anda. Saldo on alati kinnitus võlgnevuse kohta, mis võib vajada võlgniku kinnitust või mitte.

Eelkõige on siiski oluline see, mis kajastub nendes dokumentides. Saldoteatisega saadab üks ettevõtte omapoolse allkirjastatud saldode seisu teisele ettevõttele, kellel palutakse kinnitada võlgnevuse või nõude suurus ning siis see esialgsele saatjale tagastada. Selline olemasoleva kohustuse kinnitamine sarnaneb olemuselt vägagi võlatunnistusele. Seetõttu on ka kohtud mitmetel juhtudel lugenud saldoteatist võlatunnistuseks.

Mõnikord on saldoteatistesse sisse kirjutatud, et tähtjaks andmete mittetagastamisel loetakse saldokinnituse õigeks. Küsitav on kui väga sellise punkti sissekirjutamine õigusliku mõju omab. Kui käsitleda saldoteatist kui võlatunnistust tuleb arvestada, et võlatunnistus on oma olemuselt leping, mis jõustub läbi tahteavalduste.

TsÜS § 68 lg 4 lubab vaikimist või tegevusetust lugeda tahteavalduseks, kui vaikimise või tegevusetuse lugemine tahteavalduseks tuleneb seadusest, isikute kokkuleppes või

⁹⁵ Samasugusele järeldusele on jõudnud ka Tallinna Ringkonnakohus oma otsuses tsiviilasjas nr 2-06-10403 märkides, et võlausaldajate endi poolt välja antud saldokinnitused ei tõenda, et võlgnik oleks nõudeid tunnustanud, sest puudub temapoolne kinnitus.

nendevahelisest praktikast. Ka VÕS § 20 lg-st 2 tuleneb, et vaikimine või tegevusetus loetakse nõustumuseks üksnes siis, kui see tuleneb seadusest, lepingupoolte kokkuleppest, pooltevahelisest praktikast või nende tegevus- või kutsealal kehtivatest tavadest. VÕS § 20 lg 3 räägib isikutest, kes on püsivates ärisuhetes, seega ei kohaldu see juhtudel kui tegemist on mittepüsivate ärisuhetega. Püsivateks ärisuheteks võib lugeda suhteid, kus pooltel on tekkinud õigustatud usaldus võimaluse vastu jätkata lepingute sõlmimist ka tulevikus.⁹⁶ Seadus sellist eeldust mittepüsivates ärisuhetes olevate poolte saldoteatistele ei loo.

Praktika on poolte kujundada, kuid pigem on tava saldokinnituste osas selline, et ilma allkirjata ei saa lugeda teist poolt seda kinnitanuks. Seda on kinnitanud ka Ringkonnakohus oma lahendis, kus vaidlus käis selle üle, kas saldoteatise esitamisega peatati aegumine, kuna tunnistati võlga. Kohus märkis kaasuses, et asjas ei ole esitatud väidet, et poolte vahel oli välja kujunenud praktika või tava, et saldokinnituse osa täitmata jätmisega ja teatisele vaikimisega vastamisega loetakse võlgnikku teatises toodud andmetega nõustunuks. Seetõttu ei saa käesolevas asjas võlgniku vaikimist lugeda TsÜS § 158 tähenduses teatises märgitud nõude tunnustamiseks.⁹⁷

Kokkuleppe korras vaikimise tahteavalduseks lugemine eeldab, et sellekohane tähendus on vaikimisele kokkuleppega antud, reeglina ei ole vaikimisel tahteavalduse tähendust, välja arvatud, kui pooled ei ole kokku leppinud, et vaikimine saab tahteavaldus olla.⁹⁸ See eeldab mõlema poole poolt sellise tõlgendusega eelnevat nõustumust, mitte ühe poole poolt tingimuse lepingusse sissekirjutamist.

Tingimust mida ei ole eelnevalt läbi räägitud ning mida üks pool kasutab teise suhtes, kes ei ole võimeline mõjutama selle sisu võib käsitleda tüüptingimusena. Tähtajaks andmete mittetagastamisel saldokinnituse õigeks lugemise tingimus on arvatavasti selle lisamisel saldokinnitusele saanud VÕS § 37 kohaselt ka lepingu osaks kuivõrd selle sisuga saldoteatisel on võimalik tutvuda ning väljendusviis ega esitus ei ole ebatavaline või arusaamatu.

Kui tingimus on saanud lepingu osaks, on võimalik sellest vabaneda väites, et tingimust ei ole iseseisvalt läbi räägitud ning seejärel tõendada, et tingimuse näol on tegemist ebamõistlikult

⁹⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 20 kamm 4.5.

⁹⁷ 12. aprill 2012. a Tartu Ringkonnakohtu otsuses tsiviilasjas nr 2-10-23967 tuvastas kohus, et saldokinnitusele vastamata jätmist ei saa sellekohase praktika puudumisel lugeda saldogastamisega nõustumiseks.

⁹⁸ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 68 kamm 3.4.

kahjustava tingimusega.⁹⁹ VÕS § 42 lg 1 kohaselt on tüüptingimus tühine, kui see lepingu olemust, sisu, sõlmimise viisi, lepingupoolte huvisid ja teisi olulisi asjaolusid arvestades kahjustab teist lepingupoolt ebamõistlikult, eelkõige siis, kui tüüptingimusega on lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste tasakaalu teise lepingupoole kahjuks oluliselt rikutud. Kui lugeda saldod vaikimisega kinnitatuks võib see tuua väga palju ebakõla poolte raamatupidamisse ning samuti juhul kui saldoteatis peaks esinema vaidluses võlatunnistusena, oleks võlgnik justkui mitte midagi tehes tunnistanud võlga ning andnud teisele poolele instrumendi, millega kohtus muudetakse tõendamiskoormus võlgniku kahjuks. Nii tekiks tingimuse kasutajal endal justkui võimalus luua endale instrumente, millega kohtus vaidlus enda kasuks pöörata. Selline võimalus ei oleks kooskõlas hea usu põhimõttega.

VÕS § 42 lg 3 loetleb juhud mil tingimus on tarbija jaoks ebamõistlikult kahjustav ning mille puhul VÕS § 44 tulenevalt majandus- ning kutsetegevuses tegutsevate isikute puhul eeldatakse, et see tingimus on ebamõistlikult kahjustav. VÕS § 42 lg 3 p 37 kohaselt võiks olla eelduslikult ebamõistlikult kahjustav tingimus, millega nähakse ette, et teatud teo tegemisel või tegemata jätmisel loetakse lepingupoole tahteavaldus tehtuks või tegemata jäetuks, välja arvatud juhul, kui tingimuse kasutaja kohustub teisele lepingupoolele tema käitumise tähendusest eraldi teatama ja andma talle mõistliku tähtaja tahteavalduse kinnitamiseks.

Kui VÕS § 204 lg 2 kohaselt loetakse saldo õigeks kui pool ei vaidlusta seda mõistliku aja jooksul. Võiks justkui väita, et analoogia korras oleks aktsepteeritav ka mittepüsivates ärisuhetes väljastatud saldoteatistele mittevastamise puhul nende kinnitatuks lugemine. TsÜS § 4 kohaselt võib õigussuhet reguleeriva sätte puudumisel kohaldada sätet, mis reguleerib reguleerimata õigussuhtele lähedast õigussuhet, kui õigussuhte reguleerimata jätmine ei vasta seaduse mõttele ega eesmärgile. Sellise sätte puudumisel lähtutakse seaduse või õiguse üldisest mõttest. Antud juhul ei saa väita, et reguleerimata jätmine ei vasta seaduse mõttele. Töö autori seisukohalt on mõlemate õigussuhete hindamisel eelkõige olulised just kaks aspekti – ärisuhete püsivus ning jooksva arve leping. Mittepüsivate ärisuhete puhul ei ole ilmselt pooltevaheline ärisuhe nii tihe. Läbikäimine püsiva äripartneriga on tihedam ning suhetes on usaldus suurem. Seega on arusaadavam, kui sellest usaldusest tulenevalt ei vormistata absoluutselt kõiki aspekte võlasuhtest. Teise olulise nüansina, miks ei ole põhjendatud mittepüsivates ärisuhetes tegevusetuse kehtiva tahteavaldusena käsitlemine on asjaolu, et VÕS § 204 eeldab kohaldumiseks jooksva arve lepingu sõlmimist. Seoses sellega,

⁹⁹ C. Ginter. Tüüptingimustest VÕS ja direktiivis 93/13/EMÜ. – Juridica 2001/VII, lk 507.

et pooled on sõlminud jooksva arve lepingu peavad nad olema ka valmis sellega kaasnevateks õiguslikeks tagajärgedeks ning on eelduslikult juba teadlikud ka VÕS § 203-205 regulatsioonist ning seal hulgas võimalusest, et saldo mittevaidlustamisel loetakse saldo õigeks. Mittepüsivates ärisuhetes olevad isikud ei ole lepingu sõlmimisega nõustunud sellise kaasneva regulatsiooniga ning ei pea ka ette nägema, et tegevusetusega kaasnevad niivõrd olulised õiguslikud tagajärjed. Kaheldav on, kas seaduse mõttega on kooskõlas samade tagajärgede loomine mittepüsivates suhetes olevatele pooltele kui on nendel pooltel, kes on oma suhte eraldi lepinguga vormistanud ning kelle vaheline äritegevus on püsiv.

Võlatunnistuse mõttes saab võlga tunnistada siiski üksnes see isik, kes isiklikult ka võlausaldajale võlgneb midagi. Juriidiliste isikute puhul peaks võlga tunnistama seega järelikult juhatuse liige.¹⁰⁰ Samas on enamasti alati praktikas saldoteatistid allkirjastatud raamatupidajate poolt, kes aga välissuhtes ei vastuta ettevõtte tegevuse eest. TsÜS § 31 lg 5 kohaselt loetakse juriidilise isiku organi tegevus juriidilise isiku tegevuseks. Raamatupidaja ei ole juriidilise isiku organ, juhatus on. Seega võiks väita, et kuna raamatupidajal ei ole volitusi juriidilise isiku nimel tegutseda sh olemasolevat võlga tunnistada või võtta abstraktset võlakohustust abstraktse võlatunnistuse näol, ei peaks olema võimalik ka raamatupidajate poolt allkirjastatud saldoteatistide käsitlemine võlatunnistustena. Sel juhul võiks üksnes juhatuse liikme poolt allkirjastatud saldoteatist käsitleda võlatunnistuseks. Samas on kohtud aktsepteerinud võlatunnistustena ka saldoteatisti, mis on allkirjastatud võlgnike raamatupidajate poolt.¹⁰¹

TsÜS § 132 lg 1 kohaselt vastutab isik teise isiku käitumise ja temast tulenevate asjaolude eest nagu oma käitumise või endast tulenevate asjaolude eest, kui ta kasutab seda isikut pidevalt oma majandus- või kutsetegevuses ja selle isiku käitumine ning temast tulenevad asjaolud on seotud isiku majandus- või kutsetegevusega. Võiks välja pakkuda, et selle normi kaudu on raamatupidajate tegevus saldoteatistide allkirjastamisel käsitletav kui juriidilise isiku tegevus. Kohtud ei ole seda normi saldoteatistide võtmes analüüsinud. Kaasuses, kus pearaamatupidaja, kes oli ettevõttes töötanud alates selle loomisest, allkirjastas ülesütlemisavalduse töölepingu lõpetamise kohta koondamise tõttu, luges kohus ülesütlemisavalduse kehtivaks hoolimata juhatuse liikme allkirja puudumisest just TsÜS § 132 lg 1 alusel.¹⁰²

¹⁰⁰ TsÜS § 34 lg 1 kohaselt on juhatus juriidilise isiku seaduslik esindaja, kelle tehtud tehingud kehtivad TsÜS § 115 lg 1 kohaselt.

¹⁰¹ RKTko 3-2-1-46-04.

¹⁰² Harju Maakohtu 20. septembri 2013.a. otsus asjas nr 2-13-9175.

Kuna tihtipeale osutavad raamatupidajad ettevõttele teenust lepingu alusel ning ühtlasi osutavad raamatupidamisteenust veel mitmetele teistele ettevõtetele võivad inimlike eksimuste tagajärjel sattuda vead ka saldoteatistesse – esitatakse ilma viivisnõudeta, mis võib ettevõttele hiljem viivisnõude maksma minna. Kuna aga siiski eksisteerib eeldus, et raamatupidaja on kõige paremini kursis ettevõtte majandusliku olukorraga ning praktikas allkirjastavad saldoteatise kui raamatupidamisdokumente raamatupidajad, ei ole tekitatud probleemi sellest, et saldoteatiseid ei ole allkirjastatud juhatuse liikmete poolt. Ringkonnakohus on nõustunud kohtuasjas maakohtuga, et raamatupidamise seadus ei näe ette, et saldokinnitusele peab alla kirjutama juhatuse liige, jättes sellega rahuldamata hagi saldokinnituse tühisuse tunnustamiseks ning nõustudes tõlgendusega, et saldokinnitusega on ettevõtte tunnistanud oma võlga. Kaasus jõudis ka Riigikohtusse ning oma lahendis nr 3-2-1-46-04¹⁰³ konstateeris Riigikohus sisuliselt alama astmete kohtute tõlgendust antud küsimuses, ega pidanud vajalikuks selles osas midagi täpsustada.

2.2.2.Mittepüsivates ärisuhetes edastatud saldoteatise õiguslik olemus

Kohtupraktika selles osas, kas saldoteatis on käsitletav võlatunnistusena või ei, on lahknev. Mõnes lahendis on leitud, et saldoteatis on kõigest raamatupidamisdokument, ega oma võlga tunnistavat toimet¹⁰⁴ teises on aga jõutud järeldusele, et saldoteatis on käsitletav võlatunnistusena.¹⁰⁵ Praktika on lahtine ning erinev ka seetõttu, et otseselt ei ole Riigikohus antud teemal oma seisukohta avaldanud.

Võlatunnistuse staatuse andmisel saldoteatisele tuleb kohtul ka anda hinnang sellele, kas tegemist on konstitutiivse või deklaratiivse võlatunnistusega. Poolte tahet luua põhikohustuse olemasolust või kehtivusest sõltumatu konstitutiivne kohustus peab tõendama võlausaldaja. Vastasel juhul tuleb lähtuda sellest, et tegemist on deklaratiivse võlatunnistusega.¹⁰⁶ Seega kui saldoteatis vastab nõuetele on võimalik sellega ümber pöörata eelkõige tõendamiskoormis. Abstraktse kohustuse loomist saldoteatisega on raskem ette kujutada, kuivõrd juba saldoteatise olemusest tuleneb, et sellega kinnitatakse ning kontrollitakse poolte juba olemasolevaid nõudeid ja kohustusi. Praktikas toimub abstraktse kohustuse loomine

¹⁰³ RKTko 3-2-1-46-04, p 20.

¹⁰⁴ Tallinna Ringkonnakohtu 8.novembri 2013.a. otsus tsiviilasjas nr 2-11-22940

¹⁰⁵ Tartu Ringkonnakohtu 26. aprill 2012.a otsus tsiviilasjas nr 2-11-12211 ning Tartu Ringkonnakohtu 23. mai 2011 otsus tsiviilasjas nr 2-09-45598.

¹⁰⁶ Tartu Ringkonnakohtu 26. aprilli 2012.a otsus tsiviilasjas nr 2-11-12211.

siiski eraldi vormistatud dokumendina, mitte läbi saldoteatise. Samas ei ole seda selgelt ka välistatud.

Kuivõrd mittepüsivates ärisuhetes edastatud saldoteatised on eelduslikult deklaratiivsed võlatunnistused, siis kehtib neile sama vorminõue kui deklaratiivsele võlatunnistusele - sõlmida põhikohustusega samas vormis.

Tihti peale ei väljendata lahendites seda, mis vormis võla tunnistamine toimub, vaid loetakse lihtsalt saldoteatisele tuginedes võlgnik võlga tunnistanuks. Viru Maakohtu 06. aprilli 2011. a lahendis märkis kohus, et kostja selgitus, et viimane kinnitas saldoteatisega vaid fakti, et kostja valduses on hagejale kuuluvat realiseeritavat kaupa sellises väärtuses, ei ole tõsiseltvõetav. Saldoteatisega on kostja kinnitanud arvete tasumata jätmisest tulenevat võlakohustust. Kui realiseeritava kauba omandiõigus kuulunuks hagejale, ei oleks ka raamatupidamises saldonga võlasummat, mille suurust kostja aktsepteeris.¹⁰⁷ Sel juhul tuleks lähtuda eeldusest, et tegemist on deklaratiivse võlatunnistusega, mis ei ole küll iseseisev nõudealus, kuid võimaldab pöörata tõendamiskoormuse hageja kasuks selliselt, et saldoteatise esitamisel lasub kohustus kostjal kui võlgnikul tõendada, et saldoteatisel märgitavat võlga ei ole.

Saldoteatist võivad esitada nii võlgnik kui võlausaldaja. Siiski ei ole nende poolt esitatud saldoteatiste toime sama. Võlatunnistuse juures on üldpõhimõtteks, et see peab olema kirjalikus vormis, allkirjastatud võlgniku poolt. Võlausaldaja allkiri ning selge nõustumus ei pea kajastuma võlatunnistuses. Seega ei pea ka väljastatud saldoteatis sisaldama võlausaldaja nõustumust, mis väljendub eelkõige olukorras kus võlga tunnistava saldoteatise on välja andnud võlgnik.¹⁰⁸ Samamoodi olukorras kus allkirjastamata saldoteatis võlausaldaja poolt saadetakse võlgnikule ning viimane allkirjastab selle.

Kuigi võlatunnistus võib VÕS § 30 lg 3 kohaselt majandus- ning kutsetegevuses antuna kehtida ka ilma võlgniku allkirjata, ei anna see alust eeldamiseks, et juhul kui võlausaldaja on märkinud saldoteatisele, et võlgniku poolt tähtjaks andmete mittetagastamisel loetakse saldo kinnituse õigeks, tekivad sellest ilmselgelt kohustused võlgnikule kinnitatud saldoteatise kui võlatunnistuse näol. Ilma võlgniku allkirjata saaks võlatunnistusena kehtida üksnes võlgniku poolt antud saldoteatis. Eeltoodud võimaluse annab seadus ainult võlgnikule ning arvestada

¹⁰⁷ Viru Maakohtu 06. aprilli 2011. a otsus asjas nr 2-10-38701.

¹⁰⁸ Pärnu Maakohtu 10. aprill 2006. a. otsus asjas nr 2-04-480.

tuleb võimalike tõenduslike probleemidega, sest nõude esitamisel peab võlausaldaja siiski suutma tõendada võlatunnistuse olemasolu. Samuti ei anna võlgnikud saldoteatise reeglina välja kui konstitutiivseid võlatunnistusi. Võlausaldaja väljastatud saldoteatis ilma võlgniku kinnitusega ei ole käsitletav võlatunnistusena.¹⁰⁹

Ka juhul kui saldoteatist ei käsitleta võlatunnistusena, siis on see dokumentaalne tõend sellest olenemata. See kas saldoteatise esitamine aegumise peatab oleneb sellest, kas saldoteatisele saab omistada võlatunnistuse tähendust või mitte.

2.2.3. Saldoteatise tõendamisküsimus

Riigikohus on kinnitanud, et viivisenõude olemasolul saldoteatiste esitamine viiviseta võib olla erandlikuks asjaoluks, mis annab aluse kohaldada viivisenõude suhtes hea usu põhimõtet.¹¹⁰ Pikema aja jooksul õiguse kasutamata jätmine võib erandlike asjaolude esinemisel, kaasa tuua selle õiguse teostamise lubamatuse. Seega juhul kui pikema perioodi jooksul kajastatakse saldoteatisel põhinõuet üksinda, ilma viiviseta, võib olla võlausaldaja jaoks välistatud hilisem viivisenõude maksmapanek.

Kui erandjuhtudel on võimalik kaotada viivisenõue kui seda ei märgita saldoteatisel, siis üldjuhul ei saa järeldada, et väiksema või osalise võlgnevuse näitamisel saldoteatisel loobuks võlausaldaja saldoteatisel kajastamata osas oma nõudest. Tallinna Ringkonnakohtus on oma lahendis tsiviilasjas nr 2-11-10715¹¹¹ märkinud, et VÕS § 207 lg 1 järgi lõpeb võlasuhe, kui võlausaldaja ja võlgnik on võlasuhte lõpetamises kokku leppinud seoses võlausaldaja loobumisega nõudest ja lg 2 järgi võlasuhte lõppemise kohta sätestatud kohaldatakse, kui võlasuhte pooled on kokku leppinud või võlausaldaja tunnustab, et võlasuhet ei ole. Seega võlanõudest loobumiseks oleks pidanud võlausaldaja avaldama TsÜS § 67 lg 1 järgi tahet oma nõudest loobumiseks. Hageja raamatupidaja poolt allakirjutatud saldoteatis, mis kajastab osahingu võlga oluliselt väiksemas summas kui see tegelikult oli, ei ole hageja otseseks ega kaudseks tahteavalduseks, millest saab järeldada hageja soovi saldoteatisel kajastamata nõudest loobumiseks. Nimetatud kaasuses viidati ka analoogia korras eelmainitud Riigikohtu lahendile, mis käsitles viivisenõude kaotamist, kuid selle kohta märkis Ringkonnakohtus, et Riigikohtu lahenditest ei tulene, et saldoteatisel iseenesest võiks olla õigust lõpetav toime

¹⁰⁹ Tallinna Ringkonnakohtu 20.veebruari 2008.a. otsus tsiviilasjas nr 2-06-10403.

¹¹⁰ RKT otsus nr 3-2-1-100-07 ning otsus nr 3-2-1-132-09.

¹¹¹ Tallinna Ringkonnakohtu 16. oktoobri 2012.a. otsus tsiviilasjas nr 2-11-10715.

nõude suhtes või et saldoteatisel nõude märkimine väiksemas ulatuses, kui see tegelikult oli, tähendab igal juhul, et võlausaldaja on nõudest loobunud.

2.3. Saldoteatise väljastamine VÕS § 204 lg 2 alusel

2.3.1. Saldoteatise õiguslik olemus

VÕS § 204 lg 1 kohaselt teatab tasaarvestav pool, kes korraldab jooksva arve pidamist, teisele poolele arveldusperioodi lõpus saldo, näidates ära jooksvale arvele kantud nõuded, millest teisele poolele ei ole veel teatatud. VÕS § 204 lg 2 kohaselt loetakse, et saldo on õige, kui teine pool ei vaidlusta talle edastatud saldot mõistliku aja jooksul. Sel juhul loetakse negatiivne saldo võlatunnistuseks.

Eelmainitud säte annab võimaluse lugeda saldoteatis, mille tasaarvestav pool esitab teisele joosva lepingu poolele nendevaheliste nõuete ja kohustuste kohta, võlatunnistuseks ka juhul kui teine pool ei vaidlusta saldot mõistliku aja jooksul. Sel juhul on vaidlustamata saldol samad õiguslikud tagajärjed, mis võlatunnistusel (VÕS §30), st loetakse, et saldost kajastunud saldonõude osas on antud võlatunnistus poolele kelle kasuks saldo on.¹¹²

Kohtuotsustes viidatakse tihti VÕS §-st 30 tulenevale deklaratiivsele võlatunnistusele ning kohtud käsitlevad VÕS § 204 lg 2 alusel antud saldoteatise deklaratiivsete võlatunnistustena ning seda ka juhtudel kui eristatakse konstitutiivset ning deklaratiivselt võlatunnistust.¹¹³ Saksa tsiviilseadstiku kommentaaridest §-le 781 tuleneb, et Saksa õiguse kohaselt loetakse saldoteatist kõige tähtsamaks konstitutiivseks võlatunnistuseks.¹¹⁴ Samuti tuleneb kommentaaridest, et saldoteatis ei ole kunagi novatsioon.¹¹⁵ Kuivõrd ka Šveitsi käsitluse kohaselt on saldoteatis abstraktse iseloomuga, võib järeldada, et jooksva arve lepingu alusel väljastatavat võlatunnistust tuleks käsitleda konstitutiivse, mitte deklaratiivse võlatunnistusena. Sel juhul, ei anna saldoteatis mitte üksnes tunnistust võla olemasolust püsivates ärisuhetes poolte vahel, vaid annab jooksva arve lepingu kasutamisele ning sellest tulenevale lõppsaldole ka reaalse eelise - see loob uue nõudealuse poole jaoks.

¹¹² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 206 kamm 3.2.

¹¹³ Viru Maakohtu 12. jaanuari 2012.a. otsus asjas nr 2-10-37388.

¹¹⁴ F. J. Säcker, R. Rixecker. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 5. Schuldrecht, Besonderer Teil. §§ 705-853. 6. Auflage, München: C.H. Beck, 2013, kamm § 781, vnr 9-11.

¹¹⁵ Samas, kamm § 781, vnr 12.

2.3.2. Saldoteatise siduvuse eeldused VÕS § 204 lg 2 alusel

VÕS § 203 lg 1 kohaselt loetakse tasaarvestus summeerimisega toimunuks, kui mõlema poole püsivas ärisuhtes sõlmitud lepingutest tulenevad rahalised nõuded ja kohustused tuleb summeerida (jooksev arve). Sel juhul võlgnetakse nõuete ja kohustuste vahe (saldo). Jooksev arve kujutab endast lepingut poolte vahel, millega määratakse kindlaks teatud asjaolud, mis seonduvad jooksva arve alusel arvestuse pidamiseks – eelkõige tasaarvestav pool, arveldusperioodi pikkus ning millised nõuded jooksvale arvele kantakse. Selle jaoks, et VÕS § 203-205 regulatsioon oleks kohaldatav, on nõutav, et poolte vahel oleks tuvastatud jooksva arve lepingu sõlmimine.

Jooksva arve lepingu võivad sõlmida üksnes majandus- või kutsetegevusega tegelevad isikud, kellel on omavaheline püsiv ärisuhe, mille raames vastastikku püsivalt müüakse kaupu või osutatakse teenuseid.¹¹⁶

Kui jooksva arve alusel väljastatud saldoteatis on VÕS § 30 mõttes võlatunnistus, on see iseseisev nõudealus, millega kohtusse pöörduda. Üksnes saldoteatise alusel kui võlatunnistuse alusel käesoleva töö autorile teadaolevalt kohtuvaidlusi ei ole. Reeglina koguvad pooled enne kohtusse minekut ka täiendavaid tõendeid oma hagi tugevdamiseks, kuna teatakse, et läbimõttlemata ning puudulike tõenditega eistatud hagi lõpptulemusena võib poolele kaasneda kasu asemel kahju. Riigilõiv ning kaasneda võivad menetluskulud täidavad oma eesmärgi ning ning pooled hindavad tõsisemalt hagi võimalikku edukust ja vältimaks hagi ebaõnnestumist ning menetluskulude kandmist ei pöörduta kohtusse üksnes erandlike tõendite olemasolul.

¹¹⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 203 komm 3.1.

3. Tõendamine ning nõude tõendamist lihtsustavad instrumendid

3.1. Tõendamine

3.1.1. Tõendamisest üldiselt

Tõendamist tuleb alati õigussuhteid luues silmas pidada. Just võimalus tõendada oma väiteid ning nõuet tagab poolele edu. Lõppastmes taandub vaidluse tulemus just tõendatusele, kuna tõendamata väide, ongi üksnes väide, kuid mitte tuvastatud asjaolu, millest lähtub kohus oma otsuse tegemisel. Õigussuhetes puuduks igasugune kindlus, kui ei eksisteeriks eeldust, et pooled peavad suutma tõendada oma väiteid ning nõudeid. Ka võla tunnistamist võlgniku poolt peab olema võimalik tõendada ning instrumendiga kaasneva õigusliku efekti saavutamiseks tuleb tõendada instrumendi olemasolu. Seetõttu on äärmiselt oluline käesoleva instrumentide teema juures ka tõendamisreeglite tundmine.

TsMS § 229 lg 1 kohaselt on tõendiks tsiviilasjas igasugune teave, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus seaduses sätestatud korras teeb kindlaks poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad asjaolud või nende puudumise, samuti muud asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud. Seega on tõendamine poole esitatud tõenditele toetudes kohtu veenmine poole esitatud asjaolude tõesuses. Edukas on see hageja, kes suudab tõendada need faktilised asjaolud, mis moodustavad selle õigusnormi koosseisu, millele tugineb tema nõue. Tõendamise eesmärgiks on nimelt alati ainult faktiline asjaolu, mitte õiguslik küsimus.¹¹⁷

TsMS § 229 lg 2 toob välja lubatavate tõenditena tunnistaja ütluse, menetlusosalise vande all antud seletuse, dokumentaalne tõendi, asitõendi, vaatluse ning eksperdiarvamuse. Teatud võlaõiguslike instrumente on samuti võimalik kasutada tõendamise eesmärgil. Võlatunnistused on sellised instrumendid, mis pööravad ümber tõendamiskoormuse kuna tunnistavad olemasolevat võlga. Tõendamise eesmärgil kasutatavad instrumendid annavad

¹¹⁷ C. G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002, lk 108.

dokumentaalse või faktuaalse tõendi lepingu sõlmimise kohta ehk kohustuse tekitamise kohta. Nii on võimalik esialgselt suulisele lepingule anda võrdlemisi ühepoolselt nõ kirjalik vorm tagantjärele, muutes selleg asjaolude tõendamise oluliselt kergemaks. Samuti on võimalik kasutada instrumenti, mis täidab samaaegselt lepingu sõlmimise tõendamise, tagamise ning täitmise funktsiooni.

TsMS § 232 tulenevalt ei ole ühelgi tõendil kohtu jaoks ettemääratud jõudu välja arvatud kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Seega juhtudel kui pooled ei ole eelnevalt kokku leppinud, et konkreetsel tõendil on asjaolu otsustavalt tuvastav kaal, ei saa ühegi tõendi juures eeldada selle lõplikku mõju asjaolu tuvastatuks lugemisele. Samas on mõningatel tõenditel siiski suurem kaal ning võimalik mõju vaidluse lõpptulemusele kui teistel. Deklaratiivne võlatunnistus loob eelduse võlausaldaja kasuks, muutes tõendamiskoormuse jaotust. Samuti on ka seadustes reguleeritud teatud tõesuse eeldused näiteks AÕS § 56 lg 1, mis panevad teise poole positsiooni, kus viimane peab eelduse ümber lükkama. Eeltoodu puudutab tõendamise menetluslikku poolt – millega tõendada.

Teine - materiaalõiguslik tõendamise pool - ilmneb just tõendamiskoormust uurides. Tõendamiskoormuse juures räägitakse tõendamiskoormuse jaotumisest poolte vahel. Tõendamist vajavad need asjaolud, milles esineb poolte vahel vastuolu. See tähendab, et teatud vaieldavad asjaolud peab tõendama üks pool ning teatud teised peab tõendama teine pool. On oluline tähele panna, et tõendamiskoormus eristub tõendamise standardist. Tõendamiskoormus käsitleb seda, milline kohtumenetluse subjekt peab tõendeid esitama, tõendamise standard küsib aga kohtu veenmiseks minimaalselt vajaliku tõenditehulga järele.¹¹⁸ Jaotumine tekib seetõttu, et tavaliselt pooled ei taha tõendada mõlemad jaatust või eitust samas küsimuses. Kui see oleks nii, puuduks vajadus tõenduseks, sest oleks olemas nõustumus konkreetses küsimuses.¹¹⁹ Kui aga üks pool jaatab asjaolu mida teine eitab, tekibki küsimus selle kohta, kumb peab oma seisukohta tõendama. Nendele küsimustele vastuste leidmiseks ei piisa TsMS-ist. Tuleb teada lisaks erisätteid kindate lepinguliikide kohta, õigussuhte iseloomu ning Riigikohtu praktikat tõendamiskoormuse seisukohalt probleemsete olukordade lahendamisel.

¹¹⁸ E.Kergandberg, A. Kangur, S. Lind, K. Saaremäel-Stoilov, V. Saaremets. Kohtumenetlus. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 369.

¹¹⁹ TsMS § 231 lg 2 mõttes omaksvõtt.

3.1.2. Lepingu olemasolu tõendamiseks sõlmimise järgselt kasutatavad instrumendid

3.1.2.1. Käsiraha

VÕS § 156 lg 1 kohaselt on käsirahaks ühe lepingupoole poolt teisele lepingupoolele lepingu sõlmimise tõendamiseks ja selle täitmise tagamiseks antud rahasumma. Käsirahalepingu sõlmimine võimaldab tagada nõuet käsiraha summa ulatuses juhul kui rikutakse lepingu esemeks olnud põhikohustust. Käsiraha eesmärk on õigusliku seotuse kinnitamine rahasumma maksmisega.¹²⁰ Käsiraha maksmisega ei saa asendada põhilepingu sõlmimist.¹²¹ Käsiraha maksmisega tunnistatakse põhilepingust tuleneva võlasuhte olemasolu ning sellest tulenevat kohustust. Ühtlasi omab käsiraha ka motiveerivat ning tagavat funktsiooni. Summa üleandmine ning võimalik ilmajäämine peaks motiveerima käsiraha andjat ka ülejäänud kohustust täitma.

Käsiraha annab lepingupool sõlmitud lepingu tõendamiseks ning enda kohustuse täitmise tagamiseks. Käsiraha andmisega käsirahalepingu sõlmimisega tunnistab käsiraha andnud pool oma kohustust teise poole ees, andes ühtlasi ka tagatise ning eelduslikult osalise täitmise. Samas ei ole käsirahaleping see nõudealus, millega pool saab kohtusse minna nõuet sissenõudma. Selleks on siiski esialgne leping, mille olemasolu võimaldab selline tunnistus üksnes tõendada. Samas on lepingu tõendamine ka võimalik teiste vahenditega. Samuti on võimalik vastaspoolel tõendada, et väidetav käsiraha täitis teist ülesannet ning lepingut, millele esimene pool toetub, ei eksisteeri.

Käsirahalepingule ei ole seadusest tulenevalt sätestatud kindlat vorminõuet. VÕS § 11 lg 3 kohaselt tuleb juhul kui leping tuleb sõlmida teatud vormis, selles vormis sõlmida ka kokkulepped tagatiste ja teiste kõrvalkohustuste kohta, kui seadusest või lepingust ei tulene teisiti. VÕS § 141 p 1 kohaselt on kõrvalkohustusteks käsiraha andmisest tulenevad kohustused. Samuti on juhul kui võlgnik rikub lepingut käsiraha käsitletav tagatisena. Seega võib teatud vorminõue kaasneda põhilepingule kehtestatud vorminõudega.¹²²

Käsirahaga tagatud lepingu täitmise korral eeldatakse, et käsiraha arvestatakse võlgnetava kohustuse täitmise katteks, täitmise võimatuse korral aga käsiraha tagastatakse. Pooled võivad

¹²⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 156 kumm 1.

¹²¹ M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010, lk 61.

¹²² Samas, lk 63.

ka kokku leppida, et käsiraha ei arvestata täitmise katteks. Sel juhul tuleks lepingu korrektsel täitmisel käsiraha summa tagastada käsiraha andnud poolele. Kui käsiraha ei arvestata kohustuse täitmise katteks, sarnaneb see olemuselt sularaha pantimisele. Kokkulepe seadusest tuleneva eelduse ümberlükkamiseks peab olema selgelt ja kahtlusteta väljendatud käsirahalepingus.¹²³ Käsiraha võib arvestada nii rahalise kohustuse kui ka mitterahalise kohustuse täitmise katteks. Näiteks eellepingu täitmise tagamisel käsirahaga võidakse käsiraha arvestada lepingukulude katteks, mille kandmiseks kohustus eellepingu järgi käsiraha andnud pool.¹²⁴

VÕS § 157 lg 1 kohaselt jääb käsiraha teisele lepingupoolele, kui käsirahaga tagatud leping jääb täitmata käsiraha andnud lepingupoole süü tõttu. Kui käsiraha saanud lepingupool nõuab talle lepingu täitmata jätmise tõttu tekkinud kahju hüvitamist, arvestatakse käsiraha hüvitise katteks. Täitmise ebaõnnestumisel on seega käsirahal leppetrahvi funktsioon.¹²⁵ Sarnaselt leppetrahviga, ei tohiks ka käsiraha summa olla ebamõistlikult suur. Kui käsiraha moodustab käsiraha maksnud poole süül täitmata jäänud kohustusest suurema osa, võib käsirahast ilmajäämine olla ebapoportsionaalne tagajärg võrreldes rikkumise raskusega ning Eesti õiguses võiks sellisel juhul rakendada §-s 162 ettenähtud õigust nõuda summa vähendamist.¹²⁶ Käsiraha andnud poole süüd hinnatakse VÕS § 104 alusel.

Kui käsirahaga tagatud leping jääb täitmata muul põhjusel kui käsiraha andnud lepingupoole süü tõttu, võib käsiraha andnud lepingupool nõuda käsiraha tagastamist. Täitmise võimatus VÕS § 156 lg 2 mõttes tähendab rikkumise vabandatavust VÕS § 103 lg 1 mõttes.¹²⁷ Eelkõige puudutab see juhtumeid, kus käsiraha antakse mitterahalise kohustuse täitmise tagamiseks ning tunnistamiseks. Rahaliste kohustuste täitmine on üldjuhul võimalik ja seega ei saa reeglina vabandatavusele tugineda rahaliste kohustuste mittetäitmisel, mis annaks õiguse nõuda käsirahana üleantu tagastamist.¹²⁸

Käsiraha puudutavad sätted räägivad selgelt üksnes täitmata jätmisest. Seega õigus käsiraha summa endale jätta on üksnes juhul kui kohustust ei täideta. Juhtudel kus kohustus täidetakse,

¹²³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 156 komm 4.2.

¹²⁴ Samas, § 156 komm 4.2.

¹²⁵ Samas, § 156 komm 4.1.

¹²⁶ Samas, § 157 komm 4.1.

¹²⁷ Samas, § 156 komm 4.2.

¹²⁸ Riigikohus on otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-118-05 märkinud, et tulenevalt VÕS § 108 lg-st 1 ja § 103 lg-st 1 ei ole ostjal ostuhinna tasumata jätmise õigustamiseks reeglina võimalik tugineda kohustuse rikkumise vabandatavusele.

kuid täitmine ei ole nõuetekohane või juhul kui täitmisega viivitatakse, ei anna seadus sellist õigust.

3.1.2.2. Kinnituskiri

Praktikas tähistatakse mõistega “kinnituskiri” absoluutselt igasuguseid dokumente, mis vähegi midagi kinnitavad. Nii pealkirjastataksegi kinnituskirjadeks näiteks Eesti Posti poolt väljastatud tõendid kirja kättetoimetuse kohta või dokumendid kus üks pool kinnitab, et võlgnevused on likvideeritud. Viimased võivad olla käsitletavad negatiivsete võlatunnistustena. Kui need on korrektselt vormistatud ning nendes sialduv teave on asjakohane, saavad sellised dokumendid olla dokumentaalsed tõendid, kuid mitte kinnituskirjad VÕS § 32 mõttes.

Kinnituskirja regulatsioon paikneb võlaõigusseaduse §-s 32. Säte võimaldab majandus- ja kutsetegevuse raames sõlmitud lepingute puhul, mis ei ole sõlmitd kirjalikus vormis (näiteks suuliselt või e-kirja kaudu), saata ühel poolel teisele poolele mõistliku aja jooksul pärast lepingu sõlmimist lepingu sisu kinnitamiseks kirjaliku dokumendi ehk kinnituskirja, milles sisalduvad tingimused muutuvad lepingu tingimusteks, kui teine lepingupool neid ei vaidlusta. Kinnituskirja olemusest tuleneb juba, et vorminõudeks on TsÜS § 78 mõttes kirjalik vorm ning selle järgimata jätmine tingib selle, et kinnituskirjaga ei kaasne loodetud mõju võlasuhtele, kuivõrd ilmselgelt on vorminõude eesmärgiks just VÕS § 32 lg 1 toime kaasa toomine.

Vahetegu on oluline teha selles osas, kui kinnituskirjas sisalduvad tingimused erinevad ebaoluliselt varem kokkulepitust või täiendavad seda ebaoluliselt ja sellel kui kinnituskirjas märgitu erineb oluliselt eelnevalt poolte vahel kokkulepitust. Kinnituskirjas sisalduvad tingimused ei tohi oluliselt erineda varem kokkulepitud tingimustest, mille osas pooled lepingu sõlmimisel kokku leppisid. Säte lubab üksnes ebaoluliste erinevuste muutumist lepingu tingimusteks kui teine pool pärast kinnituskirja saamist viivitamata ei teata, et ta ei ole nendega nõus. Kui tingimused erinevad oluliselt poolte vahel lepingu sõlmimisel kokkulepitust, ei muutu need lepingu osaks läbi kinnituskirja.

Kinnituskiri ei oma mitte mingeid õiguslikke tagajärgi, kui kinnituskirja saatja teadis või pidi teadma, et lepingut ei ole sõlmitud. Kui kokkulepet saavutatud eelnevalt ei ole, ei ole võimalik seda ka kinnituskirjaga “ellu tuua”.

Teise poole poolne viivitamata vastamise tõlgendamisel tuleb siiski silmas pidada VÕS §-st 7 tulenevat mõistlikkuse põhimõtet. Vastuse saatmine peab toimuma mõistliku viivitusega.¹²⁹ Kinnituskirja saanud teisel poolel peab olema aega kinnituskirja sisuga tutvumiseks ning vastuse koostamiseks, vajadusel ka asjatundjatega konsulteerimiseks. Mõistliku aja järgimise tuvastamine on juhtumipõhine ning oleneb konkreetsetest asjaoludest. Ettevaatavalt on sellisele tegevusele kindlalt lubatavad aega hinnanguliselt raske anda. Kinnituskirjas endas tähtaja määramine, millal loetakse kinnituskirjas märgitud tingimused lepingu osaks saanuks või antakse lepingu teisele poolele muus vormis kindel vastuväidete esitamise tähtaeg ei mängi rolli juhul kui asjaoludest tulenevalt oli mõistlik tähtaeg erinev ühe poole poolt kinnituskirjas märgitust.

Ei ole ebatavaline, et majandus- ja kutsetegevuse raames sõlmitakse tihtipeale lepinguid ilma neid selgelt vormistamata. Vormistamata kokkulepped on aga väga riskantsed, kuivõrd inimesed võivad mõista asju erinevalt, ei pruugita mäletada täpselt kokkulepitut ning mõnikord võib lepingu pool ka kalduda pahatahtlikult toimima. Kui aga üks pool tahab oma nõuet kohtus maksma panna toetudes lepingu rikkumisele teise poole poolt, võib see osutada üsnagi keerukaks kuivõrd puudub selge leping.

Suurfirmad reeglina opereerivad selliselt, et enamus sammud on dokumenteeritud. Pigem tekivad probleemid väiksematel ettevõtetel, kellel on peamine energia suunatud majandustegevuse kui tegevuse enda kaudu koostööpartneritele või klientidele teenuste osutamisele või kaupade tarnimisele ning kokkulepped püsivad poolte heas usus toimimisel ning detailselt igat sammu ning kokkulepet ei vormistata, vaid pigem on levinud suulised kokkulepped. Kuigi aina rohkem aitab õigussuhete jäädvustamisele kaasa e-posti teel läbiviidavad vestlused ning nendes kajastuvad kokkulepped ja toimingud, sõlmitakse paljud kokkulepped jätkuvalt suuliselt.

Kui leping sõlmitakse suuliselt on äärmiselt raske hiljem tõendada kokkuleppe sisu. Kui pool ei mäleta või ei taha mäletada täpselt mis hinnas või koguses kokku lepiti, samuti kui on ebaselge mis kuupäevaks teatud tegu teha oli tarvis, võib selliste elementide fikseerimata jätmise kirjalikus kokkuleppes tingida teise kahju kannatanud poole hüvitisest ilma jäämise kui ta ei suuda tõendada oma nõuet.

¹²⁹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, § 32 komm 4.2.

Selliste probleemide vältimiseks ongi kasulik just kinnituskiri. See võimaldab kokkuleppe nõ tagantjärgi vormistada kirjalikult ning seda ühe, initsiatiivikama poole poolt. Vormistades näiteks suulise kokkuleppe sisu kinnituskirjaks ning edastades selle teisele poolele on esimesel lootust, et kinnituskirjale ei esitata vastuväiteid ning sel juhul saavad kinnituskirjas toodud tingimused lepingu tingimusteks ning on olemas tõend lepingu sõlmimise kohta koos selle tingimustega. Kinnituskirja abil on võimalik anda kokkuleppele tagantjärgi kirjalik vorm, sellega vähendades võimalikke lepingulise suhte olemasolu või tõendamisega seoses esile kerkivaid vaidlusi.

Kui kinnituskiri vastab VÕS § 32 tingimustele, on selle teise poole poolt vaidlustamata jätmisel tegemist lepinguga, mis ei vaja kehtimiseks teise poole allkirja. DCFR artikkel II.-1:103 lg 2 kohaselt võivad ühepoolised avaldused olla kehtivad juhul kui nende tegemisel on silmas peetud nende õiguslikku siduvust ka ilma teise poole aktseptita. Kehtivust siiski mõjutavad tegurite nagu pettuse või ähvarduse esinemine.¹³⁰

Kinnituskirjaga ei sõlmita lepingut. Kinnituskirjaks loetakse ainult juba sõlmitud lepingus kokkulepitud tingimuste kirjalikku kinnitust. Lepingu sõlmimine peab olema varem juba toimunud. Tallinna Ringkonnakohtu 30. juuni 2011.a. lahendis asjas nr 2-09-67006 märkiski kohus, et isegi juhul, kui kostja oleks tõendanud suulise konsultatsioonilepingu sõlmimist, erineb arvele nr 031 märgitu väidetavalt kokku lepitud tingimustest niivõrd, et hagejalt ei saanud eeldada sellise kinnituskirjaga nõustumist.¹³¹ Seega on esmane eeldus, mille täitmist tuleb tõendada, just eelneva kokkuleppe olemasolu.

Tallinna Ringkonnakohus on oma 11. juuni 2007.a. lahendis asjas nr 2-06-25845 käsitlenud tõendamiskoormuse jaotust poolte vahel, koos dokumendi kinnituskirjaks lugemise eelduste ning võimalustega. Märgitud asjas esitas hageja kostjale veoteenuse osutamise lepingu pärast veoteenuse osutamist ning koos sellega arve teenuse eest tasumiseks. Veoteenuse osutamise lepingut kostja ei olnud allkirjastanud. Probleem seisnes selles, et kostja tasus 10 000 krooni teenuse eest, mida pidas suulise kokkuleppe alusel hinnaks, samas kui hageja oli seisukohal, et kostja oleks pidanud tasuma 17 000 ning esitas ka sellekohase arve. Hinda selgelt ning tõendatavalt kuskil kokku lepitud ei olnud.

¹³⁰ C. Von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (ed.). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf. (3.05.2015). II.-1:103 lk 179.

¹³¹ Tallinna Ringkonnakohtu 30. juuni 2011.a. otsus tsiviilasjas nr 2-09-67006.

Maakohus luges hageja esitatud veoteenuse dokumendi kinnituskirjaks eelneva suulise kokkuleppe kohta, millele kostja ei olnud vastuväited esitanud. Ringkonnakohus aga sellise käsitleusega ei nõustunud. Otsuses selgitas kohus, et veoteenuste osutamise praktika kohaselt edastab veolepingu sõlmimiseks üks pooltest enda poolt allkirjastatud veolepingu faksi teel teisele poolele ning viimane omalt poolt tagastab selle allkirjastatuna faksi teel esimesena mainitud poolele. Ka hageja poolt kohtule esitatud dokument sisaldas palvet tagastada dokument allkirjaga kinnitatult faksi teel ning dokumendil on ette nähtud koht tellija allkirja jaoks. Eeltoodu ei anna alust järelduseks, nagu tuleks eelmainitud dokumenti pidada kinnituskirjaks, kuna kinnituskiri ei vaja kehtivuseks teise poole aktsepti. VÕS § 32 kohaselt loetakse kinnituskirjaks ainult juba sõlmitud lepingus kokkulepitud tingimuste kirjalikku kinnitust. Selline tõlgendus on vajalik selleks, et allkirjastamata lepinguprojekte ei tõlgendataks kinnituskirjadeks ning ei pandaks pooltele peale kohustusi, mida nad ei ole soovinud võtta. Kuigi ilmselgelt oli poolte vahel eelnev kokkulepe veoteenuse osutamiseks, leidis kohus, et kinnituskirjaks ei saa dokumenti lugeda, kuna TsÜS § 75 lg 1 kohaselt tuleks seda tõlgendada nii nagu dokumendi saajaga sarnane mõistlik isik seda tõlgendaks. Kui palutakse dokument allkirjastatult tagastada teatud kuupäevaks, on tegemist pakkumusega, mitte kinnituskirjaga. Kui näiteks saldoteatise juures võla tunnistamise tahe saldoteatiste esitamisel sisaldus selles dokumendis endas ning dokumendi saaja võib seda eeldada, mis võimaldab ka saldoteatise lugeda võlatunnistusteks, siis kinnituskirjaks VÕS § 32 mõttes dokumenti nii kergelt lugeda ei saa ning on oluline, et dokumendist nähtuks selgelt soov kinnituskirja võimalust kasutades muuta teatud kokkuleppe suulised tingimused kirjaliku vormi kaudu lepingu osaks.

Hinna määramata jätmise osas leidis kohus, et asjakohased ei ole hageja väited, nagu oleks veotasu suurus jäetud lahtise lepingutingimusena hageja määrata VÕS § 26 kohaselt. Kohus märkis, et õigus määrata poolte kokkuleppel lahtiseks jäetud lepingutingimus peab seega tulenema pooltevahelisest kokkuleppest. Käesolevas vaidluses tulnuks seega hagejal tõendada, et pooled otsustasid jätta veotasu suuruse kindlaks määramata ning anda vedajale õiguse määrata hind omal äranägemisel.

Tihti peale võivad probleemid tekkida poole jaoks ka kinnituskirjale õigeaegselt reageerimata jätmisest. Kui kinnituskirjale ei vastata, kaotab pool õiguse kohtumenetluses enam esitada neid vastuväiteid kinnituskirjale, mis tal siis oleks olnud, kuna kinnituskirjas sisalduvad tingimused on muutunud juba lepingu osaks. Sel juhul on poolel võimalus tõendada

täiendavate tõenditega, et kinnituskirja sisu erineb oluliselt kokkulepitust või et teine pool pidi teadma saaja mittedõustumust selliste tingimustega, kui ta tahab läheneda tingimuste kehtetusele läbi kinnituskirja. Kohtuvaidluse etapis vastuväite esitamine ei mahu üldjuhul mõistliku viivituse piiresse. Sel juhul võiks kaaluda TsÜS-ile toetudes kas tühisuse või tühistatavuse kaudu kohustusest vabanemise võimalusi, kuid reaalselt see palju võimalusi kohustusest vabanemiseks ei anna. Kinnituskiri asendab lepingu sõlmimisel vormistatavat lepingut, eraldatud on sõlmimine kui sündmus ning tingimuste vormiline pool. Tervikuna on nad koos üks ja sama võlasuhe, millest ühe osa võivad moodustada ka kinnituskirjas vormistamata tingimused.

3.2. Tõendamiskoormus

3.2.1. Tõendamiskoormus ning selle jaotus poolte vahel

Tõendamiskoormus väljendab seda, millist asjaolu pool teatud vaidluses tõendama peab. Mõnda asjaolu ei ole üldse tarvis tõendada. TsMS § 231 toob välja ka tõendamisest vabastamise alused ehk asjaolud, mida ei pea kumbki pool tõendama. Nendeks on üldtuntud asjaolu¹³² ning asjaolud, mille osas puudub poolte vahel vaidlus. Üldtuntud asjaoluks võib kohus lugeda ka asjaolu, mis tegelikkuses ei ole kõigile teada, kuid mis kohtu arvates võiks olla teada.¹³³ Selliseks asjaoluks on kohus lugenud näiteks asjaolu, et korteriomandi müügikuulutusel tuuakse lisaks müügihinnale alati välja ka hind ruutmeetri kohta.¹³⁴ Omaksvõtt on selge nõustumine kindla väitega, mis on väljendatud kohtule adresseeritud kirjalikus avalduses või kohtuistungil.

Reeglina on tõendamiskoormus jagatud poolte vahel. Üldine seisukoht tsiviilkohtumenetluses on, et pool peab tõendama neid asjaolusid millele tema nõue toetub.¹³⁵ Seadusest võivad tuleneda selle kohta erandid. Näiteks seab VÕS § 48 lg 10 tõendamiskoormuse ettevõtjale olukorras, kus vaieldakse lepingueelse teabe teatavakstegemise üle tarbijale väljaspool äriruume sõlmitava lepingu puhul. Samuti on tõendamiskoormuse jaotus kirjas VÕS § 432 lg 2 teises lauses, kus on märgitud, et kindlustusandjal kindlustusvõtjale esitamiseks kohustuslike dokumentide kättesaamist peab tõendama kindlustusandja. Samuti on

¹³² TsMS § 231 lg 1 kohaselt võib kohus üldtuntuks lugeda asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest.

¹³³ E.Kergandberg, A. Kangur, S. Lind, K. Saaremäel-Stoilov, V. Saaremets. Kohtumenetlus. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 370.

¹³⁴ RKTko 3-2-1-156-11, p 17.

¹³⁵ TsMS § 230 lg 1

võlaõigusseaduses reguleeritud võrdlemisi täpselt ka tervishoiuteenuse lepinguga seonduvad tõendamiskoormused.

Samuti võivad pooled kokku leppida tõendamiskoormise jaotuses erinevalt seaduses sätestatust ja ka selle, millised on tõendid, millega mingit asjaolu võib tõendada. See võimalus ei ole aga absoluutne ning peaks järgima mõistlikkuse ning heas usus toimimise piire. Nii leidiski Riigikohus lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-106-07, kus kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelisest lepingust tulenes, et kindlustusandjal ei ole kohustust hüvitada vara maksumust, mille olemasolu kindlustusjuhtumi saabumisel ei ole tõendatud kindlustuskoha ülevaatus, vara jäänuste või dokumentidega, et selline kindlustuslepingu tingimus on tühine osas, millises see ei luba kindlustusvõtjal esitada muid tõendeid, muu hulgas tunnistajate ütlusi.¹³⁶

3.2.2. Tõendamiskoormuse jaotust mõjutavad tegurid

Tõendamiskoormuse jaotamine poolte vahel on ilmselgelt ülima olulisusega küsimus, sest sellest võib sõltuda vaidluse lõpptulemus. Kui tõendamiskoormust on võimalik ümber pöörata näiteks deklaratiivse võlatunnistuse olemasolul võlausaldajal, on tema automaatselt paremal positsioonil kohtuvaidluses, sest kui varem oli tema kohustuseks tõendada nõude olemasolu, eeldatakse nüüd seda ning võlgnikule jääb võimalus tõendada vastupidist. Deklaratiivse võlatunnistuse andmise võimalus sisaldub esmajoones VÕS § 396 lg-s 2 sätestatud võlgnevuse tunnustamises laenuna.¹³⁷ Nii ongi äärmiselt oluline võlasuhte loomisel juba mõelda erinevatele võimalustele, kuidas tõendamiskoormist saab muuta. Selle jaoks tuleb arvestada nii teise lepingupoole positsiooni ja erialaseid teadmisi kui ka valdkonnas kehtivaid praktikaid ja õiguslikke võimalusi.

Ka pärast deklaratiivse võlatunnistusega tõendamiskoormuse ümberpööramist on võimalik see tagasi pöörata. Hea usu põhimõttest tulenevalt on võimalik, et asjaolu tõendamise koormis pöördub ümber, kui kostja esitab asjaolud, mis viitavad nõude puudumise võimalikkusele. Tõendamiskoormise ümberpööramiseks peaks kostja tuginema seega sellisele asjaolule, mis otseselt viitaks laenusuhte puudumisele ja mille esinemine oleks hageja kontrolli all ning

¹³⁶ RKTko 3-2-1-106-07, p 12.

¹³⁷ RKTko 3-2-1-69-06, p 13.

mille kohta kostjal ei oleks objektiivselt võimalik tõendeid esitada ja hageja on keeldunud asjaolu tõendamisele kaasa aitamast.¹³⁸

Seonduvalt võlatunnistuse temaatikaga tuleb silmas pidada ka kohtupraktikas valitsevat eeldust, mille kohaselt on võlatunnistus oma olemiselt eelduslikult deklaratiivne, kui ei ole tuvastatud, et tegemist on konstitutiivse võlatunnistusega. Sellekohane tõendamiskoormus lasub hagejal, kes toetub konstitutiivse võlatunnistuse olemasolule. Tõendamaks, et kostjad tunnistasid laenulepinguga kohustusi hageja vastu konstitutiivse võlatunnistusega VÕS § 30 mõttes, tuleb hagejal esmalt tõendada kostjate tahe luua iseseisev kohustus.¹³⁹

Tõendamiskoormuse pöördumisel võib rolli mängida tõendamise võimalikkuse raskusaste. Kui mingit asjaolu on poolel raskem või praktiliselt võimatu tõendada, on ka see alus tõendamiskoormise kindlaks jaotumiseks. On arusaadav, et negatiivset asjaolu on oluliselt raskem tõendada kui positiivset asjaolu. Riigikohus on varasemates otsustes tsiviilasjades nr 3-2-1-84-03 ja 3-2-1-7-03 märkinud, et negatiivse asjaolu tõendamine on raske, kuid ei ole pidanud seda võimatuks. Samas hilisemates otsustes tsiviilasjades nr 3-2-1-23-06 ning 3-2-1-50-12 on kohus pööranud negatiivse asjaolu tõendamise kohustuse vastupidiseks asetades teisele, positiivsele väitele toetuvale, poolele positiivse asjaolu tõendamise kohustuse.¹⁴⁰

Lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-64-12 selgitas kohus tõendamiskoormise jaotamist nõ kuldse kesktee süsteemiga olukordades, kus pool peaks tõendama negatiivset asjaolu märkides otsuses järgmist: “Kuigi üldisest tõendamiskoormuse jaotusest (TsMS § 230 lg 1 esimene lause) lähtudes peaks hageja tõendama võlgnikuna, et tema suhtes ei ole võla sissenõudmine lubatav, saab hagejale sellise tõendamiskoormuse lepingu alusel toimuva sundtäitmise puhul panna üksnes osaliselt, kuna negatiivse asjaolu (võla puudumine) tõendamise võimalused on piiratud. Seetõttu piisab hagejale omapoolse tõendamiskoormuse täitmiseks, et ta põhistab (teeb usutavaks) (TsMS § 235 mõttes), et sissenõudjal (kostjal) ei pruugi nõuet olla, misjärel on kostjal kohustus tõendada, et tal on hageja vastu sissenõutav nõue (sh kõrvalnõuete osas) ulatuses, milles ta soovib täitemenetlust läbi viia.”¹⁴¹

¹³⁸ RKTko 3-2-1-149-14, p 13.

¹³⁹ RKTko 3-2-1-148-14, p 17.

¹⁴⁰ Nii kohustaski kohus otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-23-06 omandi kaitseks esitatud hagi kostjat tõendama oma valduse seaduslikku alust, selle asemel, et kohustada hagejat tõendama kostja valdusõiguse puudumist ning märkis otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-12, et kostja ei pea tõendama negatiivset asjaolu, et ta ei ole tahteavaldust kätte saanud.

¹⁴¹ RKTko 3-2-1-64-12, p 16.

Lisaks negatiivsele või positiivsele asjaolule võib tõendamiskoormist selle raskuse aspektist vaadelduna mõjutada ka tõendite kättesaadavus. Riigikohus on märkinud, et hea usu põhimõttest tulenevalt on võimalik, et asjaolu tõendamise koormus pöörduv eelduste esinemise võimalikkusele viitavate asjaolude esitamise järel ümber, eelkõige kui tõendada tuleb asjaolu, mille esinemine on kostja kontrolli all, hagejal ei ole objektiivselt võimalik tõendeid esitada ja kostja keeldub asjaolu tõendamisele kaasa aitamast. Kui hageja on asjaolu esinemise tõenäosust põhistanud, peab kostja tõendama asjaolu esinemise puudumist.¹⁴² Seega sarnaselt negatiivse asjaolu tõendamisele, piisab ka juhul kui tõendada tuleb asjaolu, mille esinemine on kostja kontrolli all, hageja usutavast põhistusest, et asjaolu võis esineda. Samuti on Riigikohus lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-17-06 öelnud, et hea usu põhimõttest tulenevalt võib asjaolude tõendamise koormuse poole kahjuks ümber pöörata, kui ta rikub seadusest või lepingust tulenevat asjaolude tuvastamisele kaasaaitamise kohustust.¹⁴³

Oluline on arvestada ka kohtu võimalusega tõendeid koguda. Kui pooled ei suuda kuidagi omavaheliste suhete tulemusel aidata üksteist asjaolu tõendamisel, võib vaidluses, kus tõendamiskoormust kandev pool soovib tõendada teatud asjaolu, kuid informatsiooni asümmeetria tõttu on tal seda keeruline teha, taotlema TsMS § 236 lg-e 2 alusel kohtult tõendite kogumist.¹⁴⁴

Eeltoodust tulenevalt saab järeldada, et tõendamiskoormuse jaotust mõjutavad mitmed asjaolud ning võimalus tõendamiskoormusest vabaneda selliselt, et tõendamiskoormuse tagasijaotumine oleks absoluutselt välistatud, on võimatu.

¹⁴² RKTko 3-2-1-173-12, p 17.

¹⁴³ RKTko 3-2-1-17-06, p 11.

¹⁴⁴ RKTko 3-2-1-82-10, p 14.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida hetkel kehtivas õiguskorras eksisteerivaid olemasolevat õigussuhet tugevdavaid instrumente, käsitledes nende omadusi, erinevusi, sarnasusi, nendega kaasnevaid võimalusi, piiranguid ning probleemkohti. Uuriti erinevaid võla tunnistamisel põhinevad lepingulisi instrumente, kas nad ühtlasi ka tagavad põhinõuet ning kuidas mõjutab nende kasutamine esialgset võlasuhet. Samuti selgitati milline on käesoleval hetkel saldoteatiste õiguslik olemus Eesti kohtupraktikas ning kuidas on võimalik poolel täiendavaid instrumente kasutades lihtsustada nõude tõendamist või muuta sellega seotud asjaolud selgemaks. Töös on jõutud järgmistele järeldustele:

1. Kohtupraktika kohaselt on deklaratiivne võlatunnistus seotud põhikohustusega täitmise kaudu ning konstitutiivsest võlatunnistusest tuleneva kohustuse täitmisega loetakse täidetuks ka algne kohustus. Kui võlatunnistus on antud kohustuse täitmise tagamiseks ja seda kohustust ei ole, kohustus ei teki või langeb hiljem ära, mh kui see on täidetud on võlgnikul võimalik esitada vastunõue konstitutiivse võlatunnistuse tagastamiseks alusetu rikastumise tõttu (VÕS § 1028 lg 1). Olenemata sellest, mis liiki võlatunnistus antud on, on võlgnikul siiski kas läbi VÕS § 1028 alusel esitatava vastuhagi (konstitutiivne võlatunnistus) või põhikohustusele toetudes (deklaratiivne võlatunnistus), võimalik tõendada, et võlatunnistusest tulenevat kohustust ei ole ning võlausaldaja nõue on alusetu. Võibki järeldada, et lõpptulemuse kujunemisel on oluline põhikohustuse olemasolu või puudumine ning seega ei ole täiesti korrektne väide konstitutiivsest võlatunnistusest kui iseseisvast kohustusest, mis ei sõltu selle aluseks olevast tehingust. Ka maksegraafikud või saldoteatised ei võimalda võla tunnistamist absoluutselt sõltumatuna nende andmise aluseks olevast põhisuhtest. Võlatunnistuse andmine ei võimalda luua esialgsest kohustusest täiesti mitteaktseessorset ning sõltumatut kohustust, kuivõrd ka abstraktne võlatunnistus on teatud määral siiski seotud selle aluseks oleva põhikohustusega.

2. Garantiilepinguga tunnistab garant kolmanda isikuna põhivõlgniku ja võlausaldaja vahelist kohustust ning kui seda kohustust ei ole, on garandil teatavad võimalused garantiikohustusest vabanemiseks. Võimalik on tugineda õiguse kuritarvitamise vastuväitele, mille esitamiseks ei pea garant, kelle käest nõutakse hagi garantii täitmist, esitama vastuhagi ning juhul kui õiguste kuritarvitamine ei ole selgelt äratuntav ja kindlaks tehtav, saab garant garantiikohustusest vabaks juhul, kui ta esitab kas garantiilepingust tulenevad põhjendatud vastuväited või hagi VÕS § 1028 jj alusel ning see hagi rahuldatakse. Ka garantii, mille puhul tagab kolmas isik põhivõlgniku ja võlausaldaja vahelist suhet, sõltumatus on teatud määral piiratud, kuna selle maksmapanemine on seotud teatud tingimustel selle andmise aluseks oleva suhtega.
3. Saldokinnitused saab reeglina jaotada nendele kehtivast regulatsioonist lähtuvalt kaheks – VÕS § 204 lg 2 alusel antavad saldokinnitused ning mittepüsivates ärisuhetes antud saldokinnitused, mis ei allu VÕS § 203-205 regulatsioonile. VÕS § 204 lg 2 alusel antavad saldokinnitused eeldavad poolte vahel eelnevalt sõlmitud lepingut, milles määratakse kindlaks muu hulgas tasaarvestav pool, arveldusperioodi pikkus ning millised nõuded jooksvale arvele kantakse. Mittepüsivates ärisuhetes väljastatakse saldoteatised raamatupidamise seadusest tuleneva inventeerimiskohustuse täitmiseks ning lepingut sel juhul poolte vahel jooksva arve kohta ei ole.
4. Mittepüsivates ärisuhetes väljastatud saldoteatiste osas on kohtute praktika ebaselge, kuivõrd mõningatel juhtudel käsitlevad kohtud saldoteatise võlga tunnistavate instrumentidena, samas on kohtud märkinud ka, et saldoteatis on üksnes raamatupidamisdokument ega oma võlga tunnistavat mõju. Kui aga leitakse, et saldoteatisega on võlga tunnistatud, loetakse võlatunnistus reeglina deklaratiivseks, kuivõrd abstraktse kohustuse loomise tahe peab selgelt kokkuleppes tulenema, kuid mittepüsivates ärisuhetes väljastatud saldoteatiste puhul seda tahet reeglina ei ole väljendatud.
5. Jooksva saldo alusel antavat võlatunnistust tuleks käsitleda konstitutiivse võlatunnistusena, millega luuakse iseseisev kohustus, kuna sel juhul oleks jooksva arve lepingu alusel toimivatel pooltel ka reaalne eelis jooksva arve lepingu sõlmimise tulemusel uue nõudealuse näol. Kohtud aga reeglina käsitlevad ka jooksva lepingu alusel antud saldoteatise deklaratiivsete võlatunnistustena.
6. Võla tunnistamise aspektist on problemaatiline mittepüsivates majandussuhetes väljastatud saldokinnituste puhul asjaolu, et dokument on allkirjastatud reeglina raamatupidajate poolt, kes aga ei oma juriidiliste isikute esindusõigust ning seega ei

saaks ka tehinguid teha ega võlga tunnistada. Kohtud selles osas sellest probleemi ei ole teinud ning selget seisukohta ka selle olukorra ületamiseks ei ole andnud. Kui sellekohane argument esitada kohtus eesmärgiga ümber lükata väide saldoteatise kui võla tunnistamise kohta, oleks võimalik sellele vastu vaielda arvestades praktikat ning TsÜS § 132 lg-t 1.

7. Kuigi teatud erandjuhtudel on saldoteatisel viivisenõude märkimatajätmisega see võimalik ka kaotada, siis üldjuhul ei saa järeldada, et väiksema või osalise võlgnevuse näitamisel saldoteatisel loobuks võlausaldaja saldoteatisel kajastamata osas oma nõudest. Saldoteatisel nõudest loobumise omadust ei ole. Kuna saldoteatisega ei ole võimalik esialgset võlasuhet lõpetada, ei saa saldoteatise väljastamine omada kunagi novatsiooni tähendust. Saldoteatisega kui võlatunnistusega saab üksnes olemasolevat kohustust tunnistada või tekitada sinna kõrvale esimesest teataval määral sõltuva uue kohustuse.
8. Üldise seisukohta kohaselt peab pool tsiviilkohtumenetluses tõendama neid asjaolusid millele tema nõue toetub. Seadusest võivad tuleneda selle kohta erandid ning samuti võivad pooled kokku leppida tõendamiskoormise jaotuses erinevalt seaduses sätestatust ja ka selles, millised on tõendid, millega mingit asjaolu võib tõendada. Võimalik on ka tõendamiskoormuse ümberjaotumine teatud subjektiivsetest asjaoludest tulenevalt. Kui erireeglit või põhimõtet ei ole, millest lähtuda pooltevahelise tõendamiskoormuse jagamisel, tuleb lähtuda üldreeglist.
9. Tõendamiskoormuse pöördumisel võib rolli mängida tõendamise võimalikkuse raskusaste. Kui mingit asjaolu on poolel raskem või praktiliselt võimatu tõendada, on ka see alus tõendamiskoormise kindlaks jaotumiseks. Riigikohus on varasemates otsustes leidnud, et negatiivse asjaolu tõendamine on raske, kuid ei ole pidanud seda võimatuks. Samas hilisemates pööranud negatiivse asjaolu tõendamise kohustuse vastupidiseks asetades teisele, positiivsele väitele toetuvale, poolele positiivse asjaolu tõendamise kohustuse. Tõendamiskoormuse jagamist on lahendatud ka skeemi alusel, kus piisab hagejale omapoolse tõendamiskoormuse täitmiseks, et ta põhistab (teeb usutavaks) (TsMS § 235 mõttes), et sissenõudjal (kostjal) ei pruugi nõuet olla, misjärel on kostjal kohustus tõendada, et tal on hageja vastu sissenõutav nõue. Lisaks negatiivsele või positiivsele asjaolule võib tõendamiskoormist selle raskuse aspektist vaadelduna mõjutada ka tõendite kättesaadavus. Hea usu põhimõttest tulenevalt on võimalik, et asjaolu tõendamise koormus pöördub eelduste esinemise võimalikkusele viitavate asjaolude esitamise järel ümber, eelkõige kui tõendada tuleb asjaolu, mille

esinemine on kostja kontrolli all, hagejal ei ole objektiivselt võimalik tõendeid esitada ja kostja keeldub asjaolu tõendamisele kaasa aitamast.

Eeltoodust tulenevalt saab kokkuvõtvalt väita, et kehtiv kohtupraktika kooskõlas õigusteooriaga ei võimalda luua instrumenti, mis oleks ka tegelikult alussuhtest täiesti sõltumatu. Eesti õiguses eksisteeriv kõige sõltumatum võlaõiguslik tagatis on olemuselt siiski seotud põhikohustusega, mille tagamiseks see loodi. Võla tunnistamine ka konstitutiivses vormis ei võimalda luua uut kohustust, mis ei sõltuks lõppastmes selle andmise aluseks olevast kohustusest ning võlatunnistuse tähenduse andmine teatud dokumentidele, kui need vastavad vajalikele tingimustele, kuid ka kõigi sõltumatute instrumentide puhul, mida Eesti õigus tunnistab, on täiendavate reeglitega seda sõltumatust piiratud.

Saldokinnitusi on käsitletud kohtupraktikas juba aastaid, paraku puudub kuni käesoleva hetkeni ühtne arusaam saldokinnituste õiguslikust olemusest. Kohtupraktika on ebahütlane ning vastuoline. Riigikohtu tasandil see praktiliselt puudub. Selline olukord ei võimalda luua piisavat õiguskindlust.

Kui pool soovib nõuet maksma panna, tuleb arvestada tõendamise reeglitega. Piiratud sõltumatusega instrumentide nagu konstitutiivse võlatunnistuse ning garantiikirja puhul on piisavaks nõude realiseerimiseks instrumendi enda olemasolu tuvastatus. Samas tuleb arvestada ka subjektiivsete tõendamiskoormust mõjutavate asjaoludega, mis võivad ümberpööratud tõendamiskoormuse omakorda tagasi pöörata, seega ei ole tagatud, et tõendamiskoormust ümberpöörav instrument teeb seda lõplikult.

Triin Harak

Instruments for easing the recovery and proof of debt

Summary

Acknowledgment of debt by a debtor is the essential problem concerning debt relations. If the debt is recognized by the debtor, it can be deduced that the main issue is resolved and the debtor agrees that he bears some responsibility. This eases the situation for the creditor. Since there is a steadily expanding circle of various documents, which can be interpreted as acknowledgements of obligation, there is a need for closer observation towards the effects of those instruments. Legal disputes arise out of the fact that the form of written evidence is not sufficiently clear and it is not possible to determine what the features and effects of those documents are. Since the existence of acknowledgement of obligation needs to be proved in order for the creditor to use it, this thesis investigates also into the topic of proving a claim and the burden of proof between parties.

The first chapter of the thesis discusses the topic of acknowledgement of debt and the many instruments, which involve the element of debt acknowledgement. It also investigates the independence of certain instruments in Estonian law, which aim to establish an autonomous obligation such as acknowledgement of obligation and first demand guarantee.

In relation to acknowledgement of debt it is important to establish that there are two types of debt acknowledgement instruments. The first type of acknowledgements of obligation establish according to theory an independent obligation by which the debtor waives the right to use arguments arising from the original obligation. The second type of debt acknowledgement documents, also called declarative acknowledgements of obligation do not establish an autonomous obligation, but only ease the burden of proof for the creditor.

One of the hypothesis of this master's thesis is that there is currently no instrument in Estonian law which permits the creation of an instrument which is absolutely independent and has now reliance on the original obligation. When observing the instruments in Estonian law

it became clear that although certain instruments, which are more independent from the original obligation than other do exist, there are no instruments which are absolutely unattached from the original obligation. Although the acknowledgements of obligation which are regulated in the Law of Obligations Act paragraph 30 do establish a separate obligation, the acknowledgement can be reclaimed from the recipient or in this case the creditor if the obligation does not exist or is not created or if the obligation ceases to exist later. This ties the new obligation to the existence of the original and thus it is not absolutely correct to say that by this document one has established a truly autonomous obligation.

The second chapter of the thesis focuses on balance confirmations and their problematic legal nature. There are two types of balance confirmations in Estonian law. The first type is regulated by the Law of Obligations Act paragraphs 203, 204 and 205. The second is not. Distinction can be made in terms of whether there exists a contract on current account between the parties or not. If there exists such a contract the rules from the Law of Obligations Act apply and these balance confirmations constitute an independent acknowledgement of obligations. Problematic about these types of balance confirmations is the fact that courts generally interpret them as declarative acknowledgements of obligation.

The second type of balance confirmations are issued based on the requirement arising from the Accounting Act to inventory the balances of the assets and liabilities of the accounting entity. Balance confirmations contain the size of the fiscal claim against the other party when issued by the creditor or the size of the debt when issued by the debtor. Practices of the court vary and some court judgements interpret these balance confirmations as declarative acknowledgements of debt, others negate such an option. Legally problematic about these balance confirmations is the fact that they are signed usually by accountants who do not have the legal right to conduct transactions on behalf of the company. Although this has not been proposed by the courts, it may be possible to overcome this problem by relying on article 132 section 1 of the General Part of the Civil Code Act.

Acknowledgement of debt also influences the burden of proof between the parties. The burden of proof is distributed between parties and as a general rule, the party has to prove the factual circumstances on which the party has built its claim. There are certain exceptions to this rule and they are dealt with in the third chapter of the thesis.

Exceptions from the general rule can arise from the law or from the agreement between parties. The parties can agree that certain factual circumstances can only be proven by specific types of evidence.

There are also certain subjective factors which may influence the burden of proof between parties. Distribution of burden of proof can be affected by the level of difficulty of proving certain factual circumstances. This means above all how difficult it is for one party to prove certain facts. For example it is much more difficult to prove the absence of something (negative circumstances) than it is to prove the existence of something (positive circumstances). Thus the National Court devised a system in its more recent judgements where it is sufficient if the person who relies on a negative circumstance substantiates the factual circumstance so that the court can deem such an allegation to be plausible. When they have done so it is upon the opposing party to prove otherwise.

Accessibility of evidence may also affect the distribution of burden of proof. The Supreme Court has also held that according to the principle of good faith, it is possible that the burden of proof be turned over when indicative circumstances occur to support one party's argument and the factual circumstances which need to be proved are under the control of the defendant, it is not objectively possible for the applicant to present evidence and the defendant refuses to contribute to the proof certain factual circumstances.

Triin Harak

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Alekand, A. *Quo vadis*, notariaalne leping täitedokumentina? Avalik kiri justiitsministrile. - *Juridica* 2011 nr 6, lk 458-467.
2. Bar, C. von, Clive, E., Schulte-Nölke, H. (ed.). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf. (3.05.3015).
3. Ginter, C. Tüüptingimustest VÕS ja direktiivis 93/13/EMÜ. – *Juridica* 2001 nr 7, lk 501-513.
4. Goode, R. Commercial Law. 2.trükk. London: Penguin Books. 1995.
5. Kergandberg, E. jt. Kohtumenetlus. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
6. Kull, I., Hussar, A. Kohustuste täitmise tagamine sõltumatu garantiiga. - *Juridica* 2001 nr 10, lk 707-722.
7. Kull, I., Torga, M. Fitting the Estonian Notions of Contractual and Non-contractual Obligations under the European Private International Law Instruments. – *Juridica International* 2013, nr 20, lk 61-68.
8. Kull, K. Kontsernisisese *cash pooling*'u kasutamise võimalikud piirangud. - *Juridica* 2011 nr 10, lk 740-747.
9. Kõve, V. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Tartu: TÜ Õigusteaduskond 2009.
10. Lentsius, M., Lõhmus, D., Kõo, K. Tagatised ettevõtluses: käendus, garantii, käsiraha, leppetrahv, võlatunnistus, omandireservatsioon, hüpoteek ja muud pandiõigused. Äripäev 2010.
11. Maurer, K. (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000.
12. Ots, J. Intressilt viivise arvestamise keeld. - *Juridica* 2010 nr 6, lk 418-426.
13. Paulus, C. G. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002.
14. Pavelts, A. Abstraktse võlatunnistuse põhialused. - *Juridica* 2009 nr 5, lk 276-287.
15. Saarma, T. Principles of Debt Restructuring and Restrictions on Initiation of Debt Restructuring Proceedings. – *Juridica International* 2013, nr 20, lk 179-187.

16. Sein, K. Tehingu vorminõuded ja nende järgimata jätmise tagajärjed. - *Juridica* 2010 nr 7, lk 508-516.
17. Siibak, K. Kontosuhet käsitleva kohtupraktika mõningad probleemid. - *Juridica* 2014 nr 9, lk 652-658.
18. Säcker, F. J., Rixecker, R. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 5. Schuldrecht, Besonderer Teil. §§ 705-853. 6. Auflage, München: C.H. Beck, 2013.
19. Trisberg, K-E. Nõudegarantiist tulenevate õiguste kuritarvitamise keeld. - *Juridica* 2012 nr 6, lk 407-420.
20. Tuulmägi, K. Aegumistähtjad ja teised seaduses sätestatud tähtjad ning nende eristamise probleeme praktikas. – *Juridica* 2009 nr 5, lk 267-275.
21. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (koost.). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
22. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (koost.). Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.
23. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (koost.). Võlaõigusseadus II. Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.
24. Värvi, A. Alusetu rikastumise regulatsiooni ühtlustamine Euroopa Liidus. – *Juridica* 2008 nr 4, lk 230-239.
25. Värvi, A. Käsundita asjaajamise instituudi funktsioon tsiviilõiguses. – *Juridica* 2013 nr 3, lk 183-191.
26. Värvi, A. Soorituse teinud isiku eksimuse arvestamine õigusliku aluseta soorituse tagasitaitmisel. – *Juridica* 2013 nr 10, lk 718-726.

Kasutatud kohtupraktika

27. RKTko 3-2-1-148-14 (28.01.2015).
28. RKTko 3-2-1-150-14 (11.02.2015).
29. RKTko 3-2-1-149-14 (12.03.2015).
30. RKTko 3-2-1-2-14 (09.04.2014).
31. RKTko 3-2-1-173-12 (08.01.2013).
32. RKTko 3-2-1-8-13 (12.03.2013).
33. RKTko 3-2-1-146-13 (18.12.2013).
34. RKTko 3-2-1-146-11 (17.01.2012).

35. RKTko 3-2-1-149-11 (06.02.2012).
36. RKTko 3-2-1-156-11 (08.02.2012).
37. RKTko 3-2-1-50-12 (02.05.2012).
38. RKTko 3-2-1-49-12 (16.05.2012).
39. RKTko 3-2-1-64-12 (29.05.2012).
40. RKTko 3-2-1-132-09 (15.01.2010).
41. RKTko 3-2-1-15-09 (25.02.2010).
42. RKTko 3-2-1-12-10 (18.03.2010).
43. RKTko 3-2-1-40-10 (08.06.2010).
44. RKTko 3-2-1-82-10 (20.10.2010).
45. RKTko 3-2-1-44-08 (11.06.2008).
46. RKTko 3-2-1-72-08 (23.09.2008).
47. RKTko 3-2-1-63-08 (01.10.2008).
48. RKTko 3-2-1-89-08 (05.11.2008).
49. RKTko 3-2-1-87-07 (09.10.2007).
50. RKTko 3-2-1-106-07 (28.11.2007).
51. RKTko 3-2-1-100-07 (06.12.2007).
52. RKTko 3-2-1-146-05 (23.01.2006).
53. RKTko 3-2-1-8-06 (23.03.2006).
54. RKTko 3-2-1-17-06 (05.04.2006).
55. RKTko 3-2-1-21-06 (24.04.2006).
56. RKTko 3-2-1-23-06 (26.04.2006).
57. RKTko 3-2-1-69-06 (06.09.2006).
58. RKTko 3-2-1-5-05 (09.03.2005).
59. RKTko 3-2-1-118-05 (07.11.2005).
60. RKTko 3-2-1-46-04 (16.04.2004).
61. RKTko 3-2-1-43-04 (28.04.2004).
62. RKTko 3-2-1-101-04 (19.10.2004).
63. RKTko 3-2-1-137-03 (02.12.2003).
64. RKTko 3-2-1-7-03 (29.01.2003).
65. RKTko 3-2-1-84-03 (10.06.2003).
66. TlnRnKo 2-11-22940 (08.11.2013).
67. TrtRnKo 2-10-23967 (12.04.2012).
68. TrtRnKo 2-11-12211 (26.04.2012).
69. TlnRnKo 2-11-10715 (16.10.2012).

70. TrtRnKo 2-09-45598 (23.05.2011).
71. TlnRnKo 2-09-67006 (30.06.2011).
72. TlnRnKo 2-06-31631 (12.01.2010).
73. TlnRnKo 2-07-14572 (30.04.2009).
74. TlnRnKo 2-06-10403 (20.02.2008).
75. HMKo 2-13-9175 (20.09.2013).
76. VMKo 2-10-37388 (12.01.2012).
77. VMKo 2-10-38701 (06.04.2011).
78. PMKo 2-04-480 (10.04.2006).

Kasutatud õigusaktid

79. Raamatupidamise seadus. 20. november 2002. – RT I 2002, 102, 600; RT I, 13.03.2014, 50.
80. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. - RT I 2005, 26, 197; RT I, 19.03.2015, 26.
81. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27. märts 2002. - RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 103.
82. Täitemenetluse seadustik. 20. aprill 2005. - RT I 2005, 27, 198; RT I, 05.03.2015, 5.
83. Võlaõigusseadus. 26. september 2001. - RT I 2001, 81, 487; RT I, 11.04.2014, 13.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Triin Harak**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
“Nõude sissenõutavist tagavad ja tõendamist lihtsustavad instrumendid”,
mille juhendaja on **prof. dr. iur. Irene Kull**:

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **04.05.2015.a.**